

VYSOKÁ ŠKOLA BÁŇSKÁ – TECHNICKÁ UNIVERZITA OSTRAVA
EKONOMICKÁ FAKULTA

KATEDRA EVROPSKÉ INTEGRACE

Analýza konvergence České republiky k Evropské unii
Analysis of Convergence of the Czech Republic to the European Union

Student:
Vedoucí diplomové práce:

Bc. Jan Reček
Ing. Boris Navrátil, CSc.

Ostrava 2014

VŠB - Technická univerzita Ostrava
Ekonomická fakulta
Katedra evropské integrace

Zadání diplomové práce

Student: **Bc. Jan Reček**
Studijní program: N6202 Hospodářská politika a správa
Studijní obor: 6210T004 Eurospráva
Specializace: 00 Eurospráva
Téma: **Analýza konvergence České republiky k Evropské unii**
Analysis of Convergence of the Czech Republic to the European Union

Zásady pro vypracování:

1. Úvod
2. Východiska ekonomické konvergence
3. Vymezení nominální a reálné konvergence
4. Konvergence České republiky k Evropské unii
5. Zapojení České republiky do procesu koordinace hospodářských politik
6. Závěr

Seznam použité literatury

Seznam zkratk

Prohlášení o využití výsledků diplomové práce

Seznam příloh

Přílohy

Seznam doporučené odborné literatury:

ABRHÁM, Josef. *Komparativní ekonomika EU*. Praha: Vydavatelství MAC, 2008. 239 s.

ISBN 978-80-86783-34-5.

BALDWIN, Richard a Charles WYPLOSZ. *Ekonomie evropské integrace*. 4. vyd. Praha: Grada Publishing, 2013. 584 s. ISBN 978-80-247-4568-8.

EVROPSKÁ CENTRÁLNÍ BANKA. *Konvergenční zpráva. Červen 2013*. Frankfurt nad Mohanem: ECB, 2013. ISSN 1725-9312.

LACINA, L., P. ROZMAHEL and A. RUSEK. *Financial Crisis: Institutions and Policies*. Bučovice: Nakladatelství Martin Stříž, 2010. 268 s. ISBN 978-80-87106-37-2.

Formální náležitosti a rozsah diplomové práce stanoví pokyny pro vypracování zveřejněné na webových stránkách fakulty.

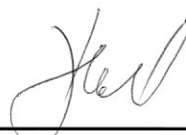
Vedoucí diplomové práce: **Ing. Boris Navrátil, CSc.**

Datum zadání: 22.11.2013

Datum odevzdání: 25.04.2014

Ing. Boris Navrátil, CSc.
vedoucí katedry

prof. Dr. Ing. Dana Dluhošová
děkanka fakulty

Místopřísežně prohlašuji, že předložená diplomová práce je mým původním autorským dílem, které jsem vypracoval samostatně. Veškerou literaturu a další zdroje, z nichž jsem při zpracování čerpal, v práci řádně cituji a jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

V Ostravě dne 25. 4. 2014

.....
Bc. Jan Reček

Na tomto místě bych rád poděkoval především vedoucímu mé diplomové práce Ing. Borisi Navrátilovi, CSc., za vstřícný přístup, trpělivost, rady, konzultace a připomínky.

Obsah

1	ÚVOD	5
2	VÝCHODISKA EKONOMICKÉ KONVERGENCE	6
2.1	Teoretický pohled na ekonomickou konvergenci	6
2.1.1	β (beta) konvergence.....	8
2.1.2	σ (sigma) konvergence.....	10
2.2	Konvergence v kontextu Evropské unie	11
2.2.1	Přesné vymezení pojmů koheze a konvergence	11
2.2.2	Konvergence jako jeden z cílů EU	13
3	VYMEZENÍ NOMINÁLNÍ A REÁLNÉ KONVERGENCE	15
3.1	Nominální konvergence.....	15
3.1.1	Konvergenční tzv. maastrichtská kritéria	16
3.1.2	Balassův-Samuelsonův efekt a nominální konvergence	20
3.2	Reálná konvergence.....	21
3.2.1	Způsoby vyjadřování reálné konvergence.....	22
3.2.2	Sbližování ekonomické úrovně, sladěnost hospodářských cyklů a strukturální sladěnost ekonomik	22
3.2.3	Vztah nominální a reálné konvergence	25
4	KONVERGENCE ČESKÉ REPUBLIKY K EVROPSKÉ UNII	26
4.1.	Analýza konvergence české ekonomiky z hlediska maastrichtských kritérií	26
4.1.1	Kritérium cenové stability v České republice	27
4.1.2	Kritérium dlouhodobých úrokových sazeb v České republice.....	29
4.1.3	Kritérium udržitelnosti veřejných financí v České republice.....	31
4.1.4	Kritérium stability měnového kurzu v České republice	35
4.1.5	Shrnutí analýzy plnění maastrichtských konvergenčních kritérií Českou republikou ...	38
4.2	REÁLNÁ KONVERGENCE ČESKÉ REPUBLIKY	40
4.2.1	Ekonomická úroveň České republiky.....	40

4.2.2 Korelace ekonomické aktivity	44
4.2.3 Konvergence úrokového diferenciálu a měnového kurzu	45
4.2.4 Analýza strukturální podobnosti ekonomik.....	47
4.2.5 Makroekonomické dopady přílivu prostředků z fondů EU	48
4.2.6 Shrnutí analýzy reálné konvergence České republiky.....	51
5 ZAPOJENÍ ČESKÉ REPUBLIKY DO PROCESU KOORDINACE HOSPODÁŘSKÝCH POLITIK	52
5.1 Proces posílení kontroly a koordinace hospodářských politik	52
5.1.1 Nové prvky v prohlubování integrace a strategický postoj České republiky	53
5.1.2 Evropské záchranné mechanismy.....	55
5.2 Zapojení České republiky do implementace reforem koordinace hospodářských politik.....	56
6 ZÁVĚR	59
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	61
SEZNAM ZKRATEK	69
SEZNAM TABULEK.....	72
SEZNAM GRAFŮ	73
PROHLÁŠENÍ O VYUŽITÍ VÝSLEDKŮ DIPLOMOVÉ PRÁCE	
SEZNAM PŘÍLOH	
PŘÍLOHY	

1 ÚVOD

Evropský kontinent je charakteristický svým mimořádně vysokým stupněm ekonomické integrace, a tím patří k nejvýznamnějším fenoménům současné geopolitické mapy světa. Současně evropská integrace představuje jev, jehož ohniskem byla *Evropská společenství* (European Communities, ES), která v průběhu 20. století nejvýrazněji ovlivnila evropskou různorodost a reálnou podobu *Evropské unie* (European Union, EU) na začátku 21. století.

Česká republika (Czech Republic, ČR) představuje nedílnou část EU a podílí se na koncepci nominální a reálné konvergence. Diplomová práce sleduje v tomto kontextu mezinárodní pozici ČR v rámci zemí EU od jejího vstupu do tohoto integračního uskupení a zároveň analyzuje vývoj i faktory nominální a reálné konvergence.

V předkládané diplomové práci jsou hlavní řešené otázky:

- analýza konvergence a její bližší rozbor z teoreticko-metodologického hlediska.
- konkrétní pohled na to, jak si ČR stojí v hodnocení stavu konvergence v porovnání s ostatními členskými zeměmi EU.

Cílem diplomové práce je charakteristika konvergence ČR k průměru EU, která vychází z provedené makroekonomické analýzy na základě aplikačně-ověřovací metody.

Diplomová práce je obsahově rozdělena do čtyř na sebe navzájem navazujících kapitol. První kapitola je věnována teoreticko-metodologickým východiskům ekonomické konvergence ve významu komparativní ekonomie, ale také v kontextu vývoje ekonomického myšlení. Druhá kapitola diplomové práce je rovněž teoreticko-metodická a zabývá se rozlišením ekonomické konvergence na nominální a reálnou konvergenci, přičemž je brán ohled na jejich vzájemnou souvztažnost. V rámci této kapitoly jsou jednotlivě vymezeny obecné rámce a teoretické koncepty pro úzce propojené konvergenční procesy. Třetí kapitola je aplikačně-ověřovací a aplikuje teoretická a metodická východiska a přístupy na konkrétní podmínky kritérií nominální a reálné konvergence na základě reálných dat, přičemž je zohledněna role ČR v rámci celku EU. Závěrečná pátá kapitola analyzuje zapojení ČR do procesu koordinace hospodářské politiky a vyhodnocuje postoje ČR ke stále prohlubující se evropské integraci.

Při vypracovávání diplomové práce byly využívány zejména české a zahraniční zdroje v tištěné či elektronické podobě, data dostupná na internetu, která jsou volně poskytována veřejnými institucemi.

2 VÝCHODISKA EKONOMICKÉ KONVERGENCE

Tato kapitola diplomové práce shrnuje teoretické a terminologické základy východisek ekonomické konvergence. Objektívni pohled na tuto problematiku obstarává komparativní ekonomie, která je nezbytnou částí makroekonomických analýz sloužících pro mezinárodní komparaci výkonnosti států.

Metodika makroekonomické analýzy je široce rozšířena při hodnocení dynamiky ekonomické konvergence nejen v rámci členských států integračního uskupení EU, ale také v jiných světových integračních uskupeních, kupříkladu v *Severoamerické zóně volného obchodu* (North American Free Trade Agreement, NAFTA) nebo *Asijsko-pacifickém hospodářském společenství* (Asia-Pacific Economic Cooperation, APEC) a jiných.

Cílem první kapitoly je podrobné teoreticko-metodologické vysvětlení pojmu *ekonomická konvergence*. Ekonomická konvergence bývá v literatuře nejčastěji členěna na konvergenci nominální a reálnou, ale tomuto frekventovaně používanému rozdělení budu věnovat pozornost v diplomové práci později, a to v kapitole druhé.

2.1 Teoretický pohled na ekonomickou konvergenci

S odborným termínem *konvergence*¹ se lze všeobecně setkat v mnoha vědních oblastech jako např. přírodovědě, medicíně nebo u matematických věd. Toto frekventované užití vede k modifikaci samotného významu.

Konkrétně v ekonomické terminologii má tento pojem specifický význam, protože je vykládán jako sbíhavost, sbližování nebo také splývání. Ekonomická konvergence je z těchto důvodů brána jako proces, při kterém dochází ke zmenšování rozdílů v ekonomické úrovni a výkonnosti jednotlivých zemí, respektive regionů. Pokud nastane opačná tendence, tedy ke zvětšování rozdílů v ekonomické úrovni a výkonnosti ekonomik, hovoříme o *divergenci*.²

Při bližším zkoumání světového geopolitického systému, obzvláště pak v prostředí integračního celku, jakým EU je, lze vypožorovat, že vlivem vzestupu globální hospodářské integrace dochází v posledních několika desetiletích k posílení důležitosti konvergence jako takové. Ekonomická konvergence je proces, při němž hlavní roli hrají rozdíly mezi

¹ Kraus, 2005, Akademický slovník cizích slov

² Tamtéž.

jednotlivými srovnávanými státy, kdy se sleduje tendence zmenšování nebo zvětšování rozdílů, ale podstatné je také zkoumání, jak rychle změny probíhají.

Stěžejním bodem ekonomicko-komparačně založených prací je ekonomická konvergence a její samotná rychlost, neboli dynamika, která určuje, jak moc se mění rozdíly v ekonomické výkonnosti srovnávaných zemí v čase.

Ekonomickou konvergencí se zabývá řada teoretických prací tematicky zaměřených na problematiku ekonomické teorie růstu, protože v obou případech se jedná o zkoumání faktorů, které způsobují změny tempa ekonomického růstu v jednotlivých členských zemích. Prostřednictvím tohoto konstatování se snaží dojít k vysvětlení rozdílů reálných důchodů na hlavu.

Ekonomický růst lze obecně sledovat v krátkém či dlouhém období. V krátkém období je ekonomický růst spojen s cyklickým vývojem ekonomiky (krátkodobými fluktuacemi produktu) a je měřen prostřednictvím ukazatelů *nominálního hrubého domácího produktu (HDP)*³ nebo *reálného hrubého domácího produktu (HDP)*⁴. Nezohledňuje tedy změny cenové úrovně (není očištěn o míru inflace).

V dlouhém období je ekonomický růst chápán jako zvyšování produkčních možností dané ekonomiky, respektive růst potenciálního produktu (výstupu dosaženého při plném využití výrobních faktorů za dané technologie).⁵

Počátky studia konvergence, jak ji známe dnes, nastolilo empirické testování zejména *nepodmíněné (absolutní) a podmíněné konvergence*. Nepodmíněnou (absolutní) konvergenci se rozumí proces, v němž ekonomiky s nižším kapitálem na pracovníka rostou rychleji než ekonomiky s vyšším kapitálem na pracovníka.

Hypotézou vyplývající z neoklasického modelu se konstatuje, že země s nižší úrovní reálného HDP na obyvatele vykazují vyšší tempa růstu, aniž by toto bylo podmíněno jinými charakteristikami daných ekonomik. Tento závěr plyne z vyšších temp přibližování se ke stálému stavu pro ekonomiky, jež jsou od něj dále. V rámci nepodmíněné konvergence vždy

³ nominální hrubý domácí produkt (HDP) je ukazatel v běžných (skutečných) cenách, což znamená, že je měřen v cenách období, kdy byl daný výstup vytvořen.

⁴ reálný hrubý domácí produkt (HDP) představuje ukazatel ve srovnatelných (stálých) cenách (např. v cenách určitého výchozího, základního roku). Ukazatel je tedy očištěný od inflace a zvýšení reálného HDP naznačuje skutečný nárůst fyzického objemu produktu během daného období (např. tempo růstu HDP v období 2005 – 2010 ve stálých cenách roku 2005).

⁵ Abrahám, 2008

platí, že míra přibližování se stálému stavu je rostoucí funkcí rozdílu výstupu a výstupu ve stálém stavu.

Naopak koncept podmíněné konvergence upouští od předpokladu shodných stálých stavů pro různé ekonomiky. Některé ekonomiky rostou tím rychleji, čím větší je rozdíl mezi výstupem ve stálém stavu a sledovaným výstupem. Jsou i případy zemí, kdy mají vyšší úroveň důchodu na hlavu a rostou rychleji než země s nižší úrovní důchodu na hlavu, což v konečném důsledku znamená, že země se ve svém bohatství od sebe vzdalují, respektive divergují. K tomuto popisovanému jevu by došlo v případě, kdy by se země s vyšší úrovní důchodu nacházela dále od stálého stavu než země s nižší úrovní důchodu. Konvergence je pak podmíněna řadou dalších vysvětlujících proměnných, které způsobují rozdílné stavy, jako například míra úspor, parametry účinnosti faktorů produkční funkce, vládní politiky ovlivňující polohu produkční funkce, což v sobě zahrnuje vliv technologie (zpružnění pracovního trhu, odstranění bariér obchodu, zvýšení vzdělanosti, infrastruktura).⁶

Jak jsem již zmínil v rámci této podkapitoly, konvergenčí se zabývá řada teoretických prací zaměřených na výzkum ekonomického růstu. Jednotlivé koncepce nejsou jednotné, přesněji řečeno docházejí k rozdílným závěrům z hlediska potvrzení či vyvrácení konvergenčních procesů. Koncepty založené na neoklasické růstové teorii se přiklání k tvrzení, že v dlouhém období existují jednoznačné důvody ke konvergenci, a to zejména v podmínkách otevřené ekonomiky. Jako dva hlavní důvody jsou uváděny:

- a) mechanismus přelévání kapitálu z bohatých zemí do chudších z důvodu nižší míry výnosu z kapitálu v zemích s vyšším podílem kapitálu na pracovníka.
- b) postupné snižování rozdílů ve vybavenosti zemí moderními technologiemi.⁷

Pokud se konvergence měří v rámci homogenního celku ekonomik s přibližně stejnými institucionálními parametry, můžou být aplikovány přístupy σ (*sigma*) a β (*beta*) konvergence.

2.1.1 β (beta) konvergence

Koncept β - konvergence je definován jako situace, kdy chudší země (země s nižším reálným HDP na hlavu) rostou rychleji než země bohatší. V neoklasických modelech se však konvergenčí rozumí konvergence dané ekonomiky k jejímu stálému stavu, kterým se v

⁶ Slavík, 2005

⁷ Abrahám, Vošta, 2012

nejjednodušším neoklasickém modelu růstu rozumí situace, kdy důchod na hlavu je konstantní v čase. Za jistých předpokladů lze dokázat, že ekonomika má pouze jeden stálý stav, ke kterému konverguje bez ohledu na počáteční podmínky. Zjednodušeně lze skutečný průběh β - konvergence za období T kvantifikovat pomocí regresní rovnice:

$$y_{i,T} - y_{i,0} = \alpha_1 - \beta_1 \cdot y_{i,0} + \varepsilon_i. \quad (2.1)$$

Kde i označuje pořadové číslo pozorování (zemi, region), 0 a T dva časové okamžiky. β - konvergence předpokládá kladnou hodnotu parametru β_1 a za použití dané regresní rovnice lze analyzovat, jak systematicky se v průběhu let $t=0,1,2,\dots,T$ dařilo konvergence dosahovat. Mají-li dále všechny země *stejný stálý stav* α_1 a časový úsek je natolik dlouhý, aby země mohly k tomuto stálému stavu konvergovat, bude $\beta_1 = 1$ a skutečně dosažený důchod na hlavu v čase T shodný ve všech sledovaných zemích, k čemuž by ale došlo jen v ideálním případě. Testovaná realita je z tohoto pohledu mnohem méně uspokojivá. Regresní koeficient β_1 pak vlastně vyjadřuje, jak velkou část rozdílu od stálého stavu se zemím „v průměru“ podařilo skutečně eliminovat. Tento zápis dále předpokládá stálý stav s nulovým růstem na hlavu. β -konvergenci lze také odvodit z následující regresní rovnice:

$$\frac{1}{T} \cdot \log \left(\frac{y_{i,T}}{y_{i,0}} \right) = \alpha_2 - \beta_2 \cdot \log y_{i,0} + \varepsilon_i. \quad (2.2)$$

Přičemž levá strana rovnice vyjadřuje průměrný růst v období 0 až T (T je tedy zároveň počet období). Tento růst je opět závislý (prostřednictvím koeficientu β_2) na počáteční úrovni důchodu ($y_{i,0}$). V rámci empirického zkoumání β -konvergence je možné se setkat také s modifikovaným zápisem předchozí rovnice:

$$\frac{1}{T} \cdot \log \left(\frac{y_{i,T}}{y_{i,0}} \right) = \alpha + \beta \cdot \log y_{i,0} + \varepsilon_i. \quad (2.3)$$

Levá strana rovnice vyjadřuje průměrný růst HDP ve stálých cenách v *paritě kupní síly* (Purchasing Power Parity, PPP)⁸ v období 0 až T , který je závislý na počáteční ekonomické úrovni ($y_{i,0}$). T je celkový počet let zkoumaného období, α úrovněová konstanta, β je regresní koeficient a ε_i je náhodná složka. K β - konvergenci dochází při záporné směrnici přímky

⁸ PPP je umělá měnová jednotka, která je vždy vyjadřována v relaci k určité jiné jednotce, např. v rámci OECD nejčastěji k dolaru. PPP odstraňuje rozdíly v kupní síle, respektive odlišné cenové úrovni mezi zeměmi. Tyto parity slouží k převodu národních cenových relací a běžného směnného kurzu do mezinárodně srovnatelné hodnoty. EUROSTAT používá umělou jednotku, kterou označuje PPS (Purchasing Power Standard).

beta. V opačném případě, při kladné směrnici přímky beta, dochází k divergenci. Čím je v absolutní hodnotě koeficient β větší, tím rychlejší je konvergence. Na tomto místě je vhodné zdůraznit, že výše uvedená rovnice, implicitně předpokládá shodné stálé stavy ve sledovaných ekonomikách. Prokáže-li se β -konvergence za pomoci této rovnice, prokáže se zároveň absolutní konvergence, protože tato rovnice nezahrnuje možnou existenci různých stálých stavů (zahrnutím dalších proměnných, jako např. institucionálního rámce, zahraničního obchodu, jazykové vybavenosti obyvatelstva či jiných proměnných v rámci podmíněné konvergence).

2.1.2 σ (sigma) konvergence

Další z konceptů konvergence, který také vychází z neoklasického modelu růstu je σ – konvergence. Základem teorie je fakt, že všechny státy konvergují buď ke stejné úrovni vyspělosti anebo ke stejnému ekonomickému výkonu. Sigma konvergence je definována jako snižování variance logaritmu reálného HDP na obyvatele mezi ekonomikami v čase. Při označení variance (rozptylu) logaritmu reálného HDP na obyvatele σ_t ve skupině zemí v čase t , pak σ - konvergence v období mezi t a $t+1$ znamená:

$$\sigma_t > \sigma_{t+1}. \quad (2.4)$$

Za těchto okolností může být σ - konvergence chápána jako nějaký proces a cílem analýzy je tento proces charakterizovat, nebo je předmětem zájmu pouze výsledný efekt konvergence. Tato koncepce byla sestrojena za účelem získání dodatečných informací o cestě konvergence, které přístup β - konvergence neumožňuje. Původně byl tento přístup definován pro reálný důchod, s jeho pomocí lze však zkoumat i jiné ekonomické veličiny.⁹

Za předpokladu obvyklé definice pomocí relativních odstupů jsou β - konvergence a σ - konvergence ekvivalentní, což znamená, že při rychlejším růstu zemí s nižší počáteční úrovní se v čase snižuje variační (rozptylový) koeficient vzorku zemí. Při definici na absolutních diferencích je existence β - konvergence nutnou podmínkou pro σ - konvergenci, ale opačně tento vztah platit nemusí.

Oba výše zmíněné koncepty popisují konvergenci jako proces, při kterém dochází jednak ke sbližování ekonomických úrovní, ale dochází také k divergencím.

⁹ Nevima, Melecký, 2011

2.2 Konvergence v kontextu Evropské unie

Konvergence bezpochyby patří k ústředním tématům procesu evropské integrace, a proto ČR z podstaty členství v EU nezbyvá nic jiného, než pragmaticky dodržovat kritéria makroekonomické konvergence. Tato kritéria slouží jako užitečný zdroj informací pro srovnávání, v jakých oblastech se zeměmi EU držíme krok a v čem naopak ztrácíme. Z tohoto důvodu se jedná o názornou dokumentaci konvergence celkového prostředí včetně výkonu a instrumentů hospodářské politiky.¹⁰

2.2.1 Přesné vymezení pojmů koheze a konvergence

Možným problémem může být přesné vymezení pojmů konvergence a *koheze*¹¹, protože *finanční rámec EU*¹² je založen na eliminaci obsahových překryvů mezi oběma těmito pojmy. Přesné vymezení pojmů koheze a konvergence s ohledem na očekávaný budoucí vývoj je základním výchozím úkolem debaty o efektivnosti a smyslu Kohezní politiky EU.

Smlouva o EU a Smlouva o fungování Evropské unie, vstoupivší v platnost v prosinci 2009, s ohledem na kohezní politiku EU, doplnila hlavní nové prvky problematiky kohezní politiky. V rámci primárního práva jsou zakotveny v Hlavě XVIII v článcích 174 – 178 nalezneme například rozšíření o územní soudržnost: „ ... *Unie za účelem podpory harmonického vývoje rozvíjí a prosazuje svou činnost vedoucí k posilování hospodářské, sociální a územní soudržnosti. Unie se především zaměří na snižování rozdílů mezi úrovní rozvoje různých regionů a na snížení zaostalosti nejvíce znevýhodněných regionů. V rámci dotyčných regionů je zvláštní pozornost věnována venkovským oblastem postiženým průmyslovými přeměnami a regionům, které jsou závažně a trvale znevýhodněny přírodními nebo demografickými podmínkami, jako jsou například nejsevernější regiony s velmi nízkou hustotou obyvatelstva a ostrovní, přeshraniční a horské regiony ...* „¹³

Do oblasti sekundárního práva Kohezní politiky EU patří především směrnice, nařízení, rozhodnutí. K programovacímu rámci 2014 – 2020 se vztahují následující nařízení

¹⁰ Baldwin, Wyplosz, 2013

¹¹ Obecně soudržnost, v EU princip integrace, kterým se zajišťuje hospodářská, sociální a teritoriální soudržnost prostřednictvím aktů solidarity vyspělejších zemí s ekonomicky méně rozvinutými.

¹² Finanční rámec EU (perspektiva) představuje dokument se základním rámcem výdajů EU ve střednědobém horizontu, který stanoví maximální možný rozsah předpokládaných výdajů. Z něj vychází rozpočet, který je každoročně upravován Komisí s ohledem na aktuální vývoj cen a růst HDP v EU. Vzniká jako výsledek složitého vyjednávání mezi Evropským parlamentem, Radou a Komisí. Dosud byl finanční rámec sestavován pětikrát, a to pro období let 1988-1992, 1993-1999, 2000-2006, 2007-2013 a 2014-2020.

¹³ Smlouva o EU a Smlouva o fungování Evropské unie, Lisabon, 2009, Evropská komise

Evropského parlamentu (European Parliament, EP) a Evropské rady (European Council, ER) jež upravují fungování strukturálních fondů a ruší nařízení z předcházejícího programovacího období 2007 - 2013.

- *Nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 1303/2013 ze dne 17. prosince 2013 o společných ustanoveních o Evropském fondu pro regionální rozvoj, Evropském sociálním fondu, Fondu soudržnosti, Evropském zemědělském fondu pro rozvoj venkova a Evropském námořním a rybářském fondu, o obecných ustanoveních o Evropském fondu pro regionální rozvoj, Evropském sociálním fondu, Fondu soudržnosti a Evropském námořním a rybářském fondu a o zrušení nařízení Rady (ES) č. 1083/2006 ze dne 11. července 2006.*
- *Nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 1301/2013 ze dne 17. prosince 2013 o Evropském fondu pro regionální rozvoj, o zvláštních ustanoveních týkajících se cíle Investice pro růst a zaměstnanost a o zrušení nařízení (ES) č. 1080/2006 ze dne 5. července 2006.*
- *Nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 1304/2013 ze dne 17. prosince 2013 o Evropském sociálním fondu a o zrušení nařízení Rady (ES) č. 1081/2006 ze dne 5. července 2006.*
- *Nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 1299/2013 ze dne 17. prosince 2013 o zvláštních ustanoveních týkajících se podpory z Evropského fondu pro regionální rozvoj pro cíl Evropská územní spolupráce.*
- *Nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 1302/2013 ze dne 17. prosince 2013, kterým se mění nařízení (ES) č. 1082/2006 o evropském seskupení pro územní spolupráci (ESÚS), pokud jde o vyjasnění, zjednodušení a zlepšení zřizování a fungování takovýchto seskupení.*
- *Nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 1300/2013 ze dne 17. prosince 2013 o Fondu soudržnosti a o zrušení nařízení Rady (ES) č. 1084/2006 ze dne 11. července 2006.*
- *Nařízení Evropského parlamentu a Rady č. 1305/2013 ze dne 17. prosince 2013 o podpoře pro rozvoj venkova z Evropského zemědělského fondu pro rozvoj venkova (EZFRV) a o zrušení nařízení Rady (ES) č. 1698/2005.*

- *Nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 1082/2006 ze dne 5. července o evropském seskupení pro územní spolupráci (ESÚS).*¹⁴

Kohezní politika EU pomáhá odpovědět na otázku, zda příjemci podpory mají být pouze subjekty v těch zcela nejchudších, či „jen“ chudých regionech, anebo zda příjemci mohou být subjekty ze všech regionů EU, které vyhovují definici předmětného problému (například sociálnímu vyloučení či strukturální nezaměstnanosti, nebo potřebě revitalizovat starou nevyžívanou továrnu).

Lze říci, že rozdílná ekonomická úroveň napříč státy, ale i regiony není překvapivý jev. Rozdíly navíc dlouhodobě přetrvávají a v některých zemích dokonce rostou, což představuje stálou výzvu pro tvůrce hospodářských a regionálních politik.

2.2.2 Konvergence jako jeden z cílů EU

Rozsah hospodářské a politické integrace EU nemá v novém tisíciletí obdoby. Evropské instituce, právo a politika dávají možnost k tomu, aby se členské státy ze střední a východní Evropy (včetně ČR) přibližovaly k ekonomické úrovni a postupně konvergovaly k ekonomické a životní úrovni obyvatelstva s integračním jádrem nejvyspělejších zemí EU.

Současný stav EU lze prisuzovat jejím cílům, které zákonitě odpovídají novým kvalitativním aspektům, jimiž je užší spojení evropských národů, přiblížení občanům a spolupráce členských států v nových oblastech. Konvergence jako taková přímo koresponduje s hlavními úkoly EU, mezi něž mimo jiné patří utváření vztahů mezi členskými státy a jejich národy způsobem zajišťujícím soudržnost a solidaritu.¹⁵

Pozornost tomuto procesu zajistil například jeden ze tří cílů Regionální politiky EU¹⁶ pro období 2007-2013 s názvem „Konvergence“. Finanční prostředky v rámci tohoto specifického cíle jsou určeny na pomoc nejméně rozvinutým členským státům a regionům, které tak díky lepším podmínkám pro růst a zaměstnanost mohou rychleji překonat rozdíl ve vztahu k průměru EU.

¹⁴ Evropská komise, Politika soudržnosti 2014-2020

¹⁵ Zahradník, 2003

¹⁶ Procesem formování hospodářské a měnové unie se transformovala v politiku hospodářské, sociální a územní spolupráce a v období 2007-2013 sledovala tři cíle (Konvergence, Regionální konkurenceschopnost a zaměstnanost a Evropská územní spolupráce), k jejichž dosažení bylo vyčleněno prostřednictvím strukturálních fondů více než 308 mld. EUR.

Mezi hlavní oblasti patří infrastruktura (doprava, životní prostředí, energetika), zaměstnanost (školení), inovace (výzkum a vývoj), informační a komunikační technologie a výkonnost veřejné správy a veřejných služeb. Finanční prostředky směřují z *Evropského fondu regionálního rozvoje* (European Regional Development Fund, ERDF), *Evropského sociálního fondu* (European Social Fund, ESF) a *Fondu soudržnosti* (Cohesion Fund, CF).¹⁷

Důležité je také zmínit, že v souladu s článkem 140 Hlavy VIII *Smlouvy o EU a Smlouvy o fungování Evropské unie* publikují „ ... alespoň jednou za dva roky, nebo na žádost členského státu, na který se vztahuje výjimka, Evropská komise a Evropská centrální banka podávají Radě zprávy o pokroku dosaženém členskými státy, na které se vztahuje výjimka, při plnění jejich závazků týkajících se uskutečňování hospodářské a měnové unie. Tyto zprávy posuzují také slučitelnost právních předpisů každého z těchto členských států včetně statutů jejich národních centrálních bank s články 130 a 131 a se statutem ESCB a ECB. Zprávy dále posoudí, zda bylo dosaženo vysokého stupně udržitelné konvergence, na základě toho, jak jednotlivé členské státy splnily kritéria:

- dosažení vysokého stupně cenové stability patrného z míry inflace, která se blíží míře inflace nejvýše tří členských států, jež dosáhly v oblasti cenové stability nejlepších výsledků,
- dlouhodobě udržitelný stav veřejných financí patrný ze stavu veřejných rozpočtů nevykazujících nadměrný schodek ve smyslu čl. 126 odst. 6,
- dodržování normálního flukтуаčního rozpětí stanoveného mechanismem směnných kurzů Evropského měnového systému po dobu alespoň dvou let, aniž by došlo k devalvaci vůči euru,
- stálost konvergence dosažené členským státem, na který se vztahuje výjimka, a jeho účasti v mechanismu směnných kurzů, která se odráží v úrovních dlouhodobých úrokových sazeb. ... „¹⁸

Účelem konvergenčních zpráv je posoudit, zda v členských státech EU, ve kterých dosud euro není zákonným platidlem (včetně ČR), bylo dosaženo vysokého stupně udržitelné konvergence, jež je sledována prostřednictvím tzv. maastrichtských konvergenčních kritérií, které budou více rozebrány v následující kapitole diplomové práce. Součástí pravidelných konvergenčních zpráv je i posouzení slučitelnosti národní legislativy s evropským právem.

¹⁷ Evropská komise, 2014

¹⁸ Smlouva o EU a Smlouva o fungování Evropské unie, Lisabon, 2009, Evropská komise

3 VYMEZENÍ NOMINÁLNÍ A REÁLNÉ KONVERGENCE

Země v celosvětovém, ale i evropském měřítku mezi sebou soutěží v mnoha oblastech a podle mnoha kritérií, což přirozeně vyvolává velký zájem odborné i široké veřejnosti. Mezinárodní ekonomická integrace regionálního i globálního charakteru se v první řadě posuzuje a soustřeďuje na změnu úrovně HDP. Celospolečenské fungování je často založeno na předpokladu neustálého růstu a přibližování či vzdalování se od svých soupeřů. Možným problémem tohoto zúženého pohledu je spolehlivý a relevantní odhad temp růstu, což s sebou nese požadavek správných definic konvergence.

Reálná konvergence neoddelitelně souvisí s konvergencí nominální. Obě je potřeba posuzovat v jejich sepětí a podmíněnosti, jako paralelně se vyvíjející úzce propojené procesy. A to nejen v souvislosti s historickým vývojem vytváření ekonomie evropské integrace, která v sobě hluboce zahrnuje kvantitativní, zejména však kvalitativní rozvoj v průběhu posledních šedesáti let.

Ze strany mnohých autorů se v odborné literatuře objevuje široká škála chápání pojmu nominální a reálná konvergence, a proto je této problematice věnována pozornost v této kapitole diplomové práce.

3.1 Nominální konvergence

Pojem nominální konvergence není zatím zcela charakterizován a není ani jednotně v literatuře ukotven, ale v obecném pojetí lze nominální konvergenci chápat jako analogii konvergence reálné. Přesněji se jedná o sbližování nominálních veličin, což znamená například HDP v nominálním vyjádření nebo nominálních mezd (širší pojetí konvergence). Při prostorovém srovnání se relace veličin v nominálním vyjádření (v běžných eurech, dolarech, ...) odlišují od veličin v reálném vyjádření v důsledku odlišných cenových úrovní v jednotlivých zemích. Podle předlohy mnoha autorů lze jednotlivé přístupy chápat v následujících rovinách:

- konvergence cen (úzké pojetí, cenová konvergence),
- konvergence všech nominálních veličin (široké pojetí, např. cen, mezd, penzí ...),

- konvergence maastrichtských kritérií (deficit rozpočtu, veřejné zadlužení, míra inflace, dlouhodobé úrokové sazby a kurzová stabilita, více viz podkapitola 3.1.1).¹⁹

Obecně lze nominální konvergenci chápat jako sbližování cen. *Relativní cenová úroveň* (comparative price level CPL)²⁰ je klíčovým ukazatelem, který se využívá ke sledování konvergence cenové hladiny mezi ekonomikami. CPL tedy vyjadřuje, kolik peněžních jednotek v každé zemi je nutno vynaložit na nákup identického koše zboží a služeb. Index se vyjadřuje v procentech a jeho výpočet se zjišťuje z podílu hodnot *Purchasing Power Standard* (Standard kupní síly, PPS)²¹ a hodnot běžných směnných kurzů.

Proces konvergence cen pak lze, analogicky jako konvergenci reálnou, za předpokladu, že CPL je index komparativní cenové úrovně země 1 a 2 v období t a $t + 1$, vyjádřit tímto vztahem:

$$\frac{CPL_{1,t}}{CPL_{2,t}} < \frac{CPL_{1,t+1}}{CPL_{2,t+1}} \text{ pro } CPL_{1,t} < CPL_{2,t}. \quad (3.1)$$

Vyjádření konvergence cen pomocí absolutní difference je pak možné vyjádřit následujícím způsobem:

$$|CPL_{1,t} - CPL_{2,t}| > |CPL_{1,t+1} - CPL_{2,t+1}|. \quad (3.2)$$

3.1.1 Konvergenční tzv. maastrichtská kritéria

1. května 2014 se ČR svým vstupem do EU zavázala přijmout společnou měnu euro, avšak na ČR se vztahuje přechodná výjimka pro zavedení eura. Podmínkou pro vstup členské země EU do eurozóny je vedle slučitelnosti právních předpisů této země s čl. 130 a 131 Smlouvy o fungování EU a Statutem *Evropského systému centrálních bank* (European System of Central

¹⁹ Vintrová, 2007

²⁰ CPL je cenový ukazatel, který udává, jaké procentuální úrovně cen dosahuje daná země vůči cenové úrovni referenčního celku (pro jednotlivé položky – zboží nebo služby nebo např. pro agregát HDP). EUROSTAT používá index cenové úrovně PLI (Price level index).

²¹ PPS je uměle vytvořená měnová jednotka používaná při mezinárodních srovnáních k vyjádření objemu ekonomických souhrnných ukazatelů. Údaj v PPS získáme z hodnoty vyjádřené v národní měně vydělením příslušnou PPP.

²² Dvoroková, Kovářová, Šulganová, 2012

Banks, ESCB)²³ a *Evropské centrální banky* (European Central Bank, ECB)²⁴ také dosažení vysokého stupně udržitelné konvergence.

Stupeň udržitelné konvergence je posuzován dle maastrichtských konvergenčních kritérií. Již v podkapitole 2.2.2 jsou kritéria uvedená v článku 140 Smlouvy a jejich bližší specifikace je dále rozebrána v Protokolu o kritériích konvergence připojeném ke Smlouvě. Souvisejícím postupem při nadměrném schodku se zabývá článek 126 Smlouvy a k ní připojený Protokol č. 12 o postupu při nadměrném schodku a Nařízení *Rady Evropské unie* (Council of the European Union, Rada) č. 1467/97.²⁵

ČR je legislativně zavázána podnikat kroky k tomu, aby byla na přistoupení k eurozóně co nejdříve připravena. Stanovení termínu vstupu je však v kompetenci členského státu a závisí na míře jeho připravenosti. Tu lze posuzovat jednak z hlediska hospodářské sladění a strukturální podobnosti české ekonomiky a ekonomiky eurozóny, jednak z hlediska schopnosti ekonomiky tlumit asymetrické šoky a pružně se jim přizpůsobovat.²⁶

Přijetí těchto konvergenčních kritérií bezprostředně souvisí s ratifikací *Maastrichtské smlouvy*²⁷, ve které se *Evropská měnová unie* (Economic and Monetary Union, EMU) stala jedním z hlavních cílů EU a stala se součástí prvního pilíře.

Na rozdíl od srovnání cenových úrovní maastrichtská konvergenční kritéria jsou založena na přírůstkových veličinách. Sledují především makroekonomickou stabilizaci zemí a konvergenci ekonomického vývoje zemí, protože tento zájem je v zájmu každé země bez ohledu na její zapojení v integračních uskupeních.²⁸

Maastrichtská konvergenční kritéria berou v úvahu vývoj cen, charakterizovaný mírou inflace, nikoliv však výchozí cenovou hladinu. Při výrazně nestejně výchozí relativní cenové úrovni a harmonizovaných, víceméně shodných cenových přírůstcích, vyžadovaných zmíněnými kritérii, by teoreticky k vyrovnání cenových úrovní nikdy nemohlo dojít. To je v rozporu s působením tržních sil v rámci společného trhu. To je v rozporu s působením tržních

²³ Instituce eurozóny, která je tvořena ECB a národními centrálními bankami všech zemí EU. Je pouze organizačním uskupením bez právní subjektivity. ESCB je řízen rozhodovacími orgány ECB.

²⁴ ECB je klíčová nezávislá instituce s právní subjektivitou, nejdůležitější orgán eurozóny. ECB je nezávislá jak na orgánech EU, tak na členských státech eurozóny.

²⁵ Smlouva o EU a Smlouva o fungování Evropské unie, Lisabon, 2009, Evropská komise

²⁶ ČNB, 2013

²⁷ Smlouva o Evropské unii, která vstoupila v platnost 1. 11. 1993, kdy došlo k přejmenování Evropského společenství na Evropskou unii. Maastrichtská smlouva se považuje za jeden z přelomových dokumentů ve vývoji evropské integrace.

²⁸ Plchová, Helísek, Abrahám, 2010

sil v rámci společného trhu. Pravidlo “jeden trh, jedna cena” se prosazuje prvotně v obchodovatelném sektoru ekonomiky. Do neobchodovatelného sektoru, zejména do sektoru veřejných služeb, se přenáší až s určitým zpožděním prostřednictvím “mzdové nákazy” (více v podkapitole 3.1.2).²⁹

Maastrichtská konvergenční kritéria tedy kritéria pro zavedení společné měny, společné měnové politiky a existenci společné centrální banky obsahují jednak kritéria fiskální (deficit veřejných financí, veřejný dluh) a dále kritéria měnová (cenová stabilita, stabilita měnového kurzu, kritérium dlouhodobých úrokových sazeb).

Na počátku 90. let se makroekonomická situace v jednotlivých zemích velmi lišila, a proto zejména Německo, tradičně zaměřené na cenovou stabilitu, upozorňovalo na to, že do měnové unie nemůže vstoupit každý stát, ale pouze stát, který je na to dostatečně připravený. K tomu, aby později nedocházelo k narušování stability měnové unie, musely země splnit konvergenční kritéria, která představují nominální konvergenci. Plnění těchto kritérií mělo být dlouhodobé a ne jednorázové. Smlouva o EU stanovila, že podmínkou pro přijetí společné měny je nejen plnění konvergenčních kritérií ale také podmínka slučitelnosti statutu národní centrální banky se statutem ECB a ESCB.³⁰

Jako konvergenční tzv. maastrichtská kritéria jsou označována tato:

- a) Kritérium cenové stability – sledovaný členský stát vykazuje dlouhodobě udržitelnou cenovou stabilitu a průměrnou míru inflace, během jednoho roku před šetřením, která nepřekračuje o více než 1,5 procentního bodu míry inflace těch – nanejvýše tří – členských států, které dosáhly nejlepších výsledků v oblasti cenové stability. Inflace se měří pomocí *harmonizovaného indexu spotřebitelských cen* (Harmonised Indices of Consumer Prices, HICP).³¹
- b) Kritérium dlouhodobě udržitelného stavu (fiskální konvergenční kritéria) - na danou zemi se nevztahuje rozhodnutí o nadměrném schodku. Kritérium má dvě části:
 - i. kritérium veřejného deficitu - poměr plánovaného nebo skutečného schodku veřejných financí k HDP v tržních cenách

²⁹ Vintrová, 2007

³⁰ Baldwin, Wyplosz, 2013

³¹ ukazatel, který představuje vývoj změn cen zboží a služeb. V HICP je zahrnuta většina veškerého spotřebního zboží a služeb, které si spotřebitelé kupují na základě peněžních transakcí. HICP bere v úvahu pouze skutečný peněžní tok.

nepřekročí 3 %, kromě případů, kdy buď poměr podstatně klesl, nebo se neustále snižoval, až dosáhl úrovně, která se blíží referenční hodnotě, anebo překročení nad referenční hodnotu bylo pouze výjimečné a dočasné a poměr zůstává blízko k referenční hodnotě. Veřejný deficit znamená deficit, vztahující se k ústřední vládě včetně regionálních a místních úřadů a fondů sociálního zabezpečení, s výjimkou komerčních operací, definovaných v Evropském systému makroekonomických účtů.

- ii. kritérium veřejného dluhu - poměr veřejného dluhu v tržních cenách k HDP nepřekročí 60 %, kromě případů, kdy se poměr dostatečně snižuje a blíží se uspokojivým tempem k referenční hodnotě. Veřejný dluh znamená hrubý úhrn dluhů v nominálních hodnotách na konci roku, konsolidovaných uvnitř a mezi jednotlivými odvětvími státního sektoru.
- c) Kritérium stability kurzu měny a účasti v ERM II³² - členský stát dodržoval normální rozpětí, která jsou stanovena mechanismem směnných kurzů ERM II, bez značného napětí během alespoň dvou posledních let. Zejména by pak země neměla z vlastní iniciativy devalvovat bilaterální směnný kurz domácí měny vůči měně kteréhokoliv jiného členského státu (po zavedení eura vůči euru).
- d) Kritérium dlouhodobých úrokových sazeb - v průběhu jednoho roku před šetřením průměrná dlouhodobá nominální úroková sazba členského státu nepřekračovala o více než 2 procentní body úrokovou sazbu těch – nanejvýše tří – členských států, které dosáhly nejlepších výsledků v oblasti cenové stability. Úrokové sazby se zjišťují na základě výnosů dlouhodobých státních dluhopisů nebo srovnatelných cenných papírů.

Logika maastrichtských kritérií vychází z představy, že nízká a předvídatelná inflace nejenže vytváří stabilní prostředí příznivé pro investiční rozhodnutí a vede tudíž k rozvoji vnitřního trhu, její souběžné dosahování ve více zemích zároveň brání šíření cenové náklady mezi nimi.

³² intervenční systém centrálních bank některých států EU, který začal fungovat po vzniku eurozóny na účasti měn Dánska a Řecka a po rozšíření EU i Slovinska, Kypru a Maltu, Slovenska a Estonska, které po dvouletém plnění kurzového kritéria stability vstoupily (s výjimkou Dánska) do eurozóny. Maximální rozsah flukтуаčního pásma ± 15 % zůstal zachován a nyní je zahrnuto Dánsko a Litva.

Jednotně nastavené mantinely pro fiskální disciplínu a pravidla penalizace za jejich porušování mají bránit tendenci rozpočtově méně ukázněných zemí profitovat na úkor těch odpovědnějších.

Maastrichtská smlouva obsahuje i princip odpovědnosti zemí za vlastní hospodaření v podobě tzv. bail-out clause (zákaz záchrany ze strany ostatních). Odpovědné hospodaření s veřejnými financemi zároveň vede ke dlouhodobě nízkým a stabilním sazbám vládních obligací a spolu se schopností udržovat ve vymezeném období relativně stabilní měnový kurs demonstruje schopnost země kandidující na zavedení eura udržitelným způsobem se vzdát vlastní měny a měnové politiky.³³

Fiskální politika je nadále v gesci národních států a její nekoordinovanost by mohla oslabovat realizovanou společnou měnovou politiku a stabilitu členských zemí. Největší obavy jsou spojovány s rizikem zvyšování cenové hladiny a přelévání negativních efektů do dalších zemí. Příliš vysoké státní zadlužení vede prostřednictvím vynuceného nabírání úvěrů ke zvyšování peněžní zásoby a akceleraci inflace. Zvýšená inflace je pro nadměrně zadlužené země poměrně výhodná, protože snižuje náklady dluhové služby. Ostatní státy eurozóny mohou být postiženy nutným nárůstem úrokových sazeb, které omezují investiční aktivitu a potažmo tak i ekonomickou výkonnost. Riziko růstu úrokových měr v eurozóně se samozřejmě zvyšuje velikostí zadlužené země a s výší deficitu.³⁴

3.1.2 Balassův-Samuelsonův efekt a nominální konvergence

Z řady studií a vědeckých prací vyplývá, že dle empirického zkoumání ČR bezesporu patří mezi země, které dohánějí ekonomickou úroveň vyspělejších států EU, a proto je důležité se soustředit na souvislosti s *Balassovým-Samuelsonovým efektem (BS efekt)*³⁵, kdy v rámci ekonomické integrace dochází k vyššímu růstu produktivity práce v sektoru *mezinárodně obchodovatelných statků*³⁶ než v sektoru *mezinárodně neobchodovatelných*.³⁷

³³ ČNB, 2014

³⁴ Baldwin, Wyplosz, 2013

³⁵ Změna reálného kurzu koruny v čase se skládá z příspěvků několika různých faktorů. Jedním z nich je odlišný vývoj produktivity práce v různých odvětvích domácí a zahraniční ekonomiky. Např. analýzy BS efektu prováděné v ČNB se zaměřují zejména na kvantifikaci tohoto efektu v rámci reálného kurzu CZK/EUR, přičemž důraz je kladen na porovnání s Německem jakožto dominantním zahraničně-obchodním partnerem ČR.

³⁶ produkty zpracovatelského průmyslu, např. stroje a zařízení, potraviny, oblečení, obuv, komunikační zařízení a služby, drogy.

³⁷ služby, např. zdravotní péče, sociální služby, vzdělání, veřejná správa.

Na cenový vývoj mezinárodně neobchodovatelných statků působí v krátkém i dlouhém období mnoho faktorů. Jedním z těchto faktorů je zhodnocení měnového kurzu v nominálním vyjádření, ten může mít prostřednictvím turistického ruchu vliv na mezinárodně neobchodovatelné statky. Dalším faktorem může být změna nominálního důchodu. Jeho růst způsobí s menším zpožděním poptávkové inflační tlaky právě u statků mezinárodně neobchodovatelných (při splnění podmínky existence vyšší důchodové elasticity u cen mezinárodně neobchodovatelných statků než u cen statků mezinárodně obchodovatelných).

Růst cen mezinárodně neobchodovatelných statků může být vysvětlen také za pomoci růstu produktivity práce a růstu mezd. V důsledku růstu produktivity práce dochází k růstu mezd v sektoru mezinárodně obchodovaného zboží. „Mzdová nákaza“ se přelévá do sektoru mezinárodně neobchodovatelného zboží, a proto dochází k růstu mezd bez adekvátního růstu produktivity a tyto skutečnosti nutí výrobce v sektoru neobchodovatelného zboží zvyšovat ceny. Výsledkem je tlak na růst inflace ze strany mezinárodně neobchodovatelného zboží. Dle *Mezinárodního měnového fondu* (International Monetary Fund, MMF) lze BS efekt v zemích s vyšším růstem produktivity práce vyčíslit na 1,5 – 2 procentního bodu růstu cenové hladiny. Z toho lze vyvodit závěr, že samotná existence BS efektu komplikuje plnění maastrichtského kritéria cenové stability ve většině kandidátských zemí eurozóny.³⁸

3.2 Reálná konvergence

Podkapitola 3.1 nastínila a podrobněji objasnila nominální konvergenci, která bývá nejčastěji spojována s plněním maastrichtských konvergenčních kritérií. Pojetí nominální konvergence v této podobě budu aplikovat v následující kapitole při analýze konvergence ČR ke stavu členských zemí EU. K tomu, abychom byli schopni hodnotit stupeň konvergence, znalost plnění konvergenčních kritérií nestačí. Tato podkapitola je věnována reálné konvergenci.

Reálnou konvergencí se rozumí proces zmenšování mezery v ekonomické úrovni komparovaných zemí neboli přibližování ekonomické úrovně srovnávané země k referenční zemi nebo uskupení zemí. Samozřejmě, že může docházet i k opačnému procesu, když se mezera v ekonomické úrovni rozšiřuje a nastává proces divergence. V širším kontextu je vývoj mezery v ekonomické úrovni posuzován v souvislosti s vývojem mezery technologické a s přizpůsobováním výrobní struktury.

V publikacích ekonomické teorie lze nalézt řadu definicí a předpokladů reálné konvergence.

³⁸ Mandel, Tomšík, 2008

3.2.1 Způsoby vyjadřování reálné konvergence

Neoklasická teorie vychází z faktu, že země s nízkým důchodem na osobu jsou více vzdáleny svým technickým a ekonomickým možnostem (stálému stavu). Z toho odvozuje, že mají dodatečné předpoklady k růstu, neboť mohou přebírat zkušenosti i technologie z vyspělejší části světa (tzv. efekt dohánění, “catching-up”).

Teorie endogenního růstu zdůrazňuje výhodnější pozici zemí s vysokým důchodem na osobu, které mají lepší předpoklady k využívání kvalitativních růstových faktorů. Ve skutečnosti nejrychleji nerostou ani nejzaostalejší, ani nejvyspělejší země, ale malá skupina zemí s relativně nízkým (nikoliv však nejnižším) důchodem.

V hospodářské praxi je k objasnění změn reálné konvergence nutno brát v úvahu celý komplex faktorů včetně institucionálního uspořádání a podnětů, vedoucích k produktivní kooperaci.³⁹

Autoři mnohých publikací uvádějí, že reálnou konvergenci lze vyjádřit prostřednictvím těchto ukazatelů:

- a) sbližování ekonomické úrovně (HDP na obyvatele),
- b) sbližování cenových hladin,
- c) sladěnost hospodářských cyklů,
- d) strukturální sladěnost ekonomik.

3.2.2 Sbližování ekonomické úrovně, sladěnost hospodářských cyklů a strukturální sladěnost ekonomik

Sbližování ekonomické úrovně je nejčastěji vyjadřována pomocí ukazatele HDP na obyvatele. Mezinárodní srovnání se pak provádí přepočtem PPP nebo PPS, který na rozdíl od přepočtu HDP pomocí běžného kurzu, odráží kupní sílu domácí měny, a tedy eliminuje cenové rozdíly mezi ekonomikami. V případě hodnocení vztahu ekonomické úrovně mezi dvěma ekonomickými celky v čase je možné proces konvergence zapsat tímto vzorcem:

$$\frac{y_{1,t}}{y_{2,t}} < \frac{y_{1,t+1}}{y_{2,t+1}} \text{ pro } y_{1,t} < y_{2,t}, \quad (3.3)$$

kde y je důchod na osobu země 1 a 2 v období t a $t + 1$. Tento vztah je možné popsat, tak, že se relativní odstup ekonomických úrovní na obyvatele v čase snižuje.⁴⁰

³⁹ Vintrová, 2007

Podobná definice je založená na absolutní diferenci, kdy v případě opačného znaménka jde o divergenci:

$$|y_{1,t} - y_{2,t}| > |y_{1,t+1} - y_{2,t+1}|.^{41} \quad (3.4)$$

Autoři odborných a vědeckých prací namítají, že možným problémem při užívání ukazatele ekonomické úrovně v rámci mezinárodního srovnávání je nutnost jeho převodu na shodnou měnovou a cenovou bázi.

Ekonomická úroveň se v jednotlivých zemích dále může lišit v závislosti na úrovni produktivity práce, která se měří pomocí ukazatele HDP na pracovníka. Produktivita práce závisí jednak na věkovém složení obyvatelstva, tehdy se sleduje podíl osob v produktivním věku na celkovém počtu obyvatelstva a na využití pracovních zdrojů (tedy na míře ekonomické aktivity a míře nezaměstnanosti). V rámci reálné konvergence se také sleduje nákladová konkurenceschopnost jednotlivých zemí, která se právě odvíjí od úrovně produktivity práce. Nákladová konkurenceschopnost se sleduje pomocí tzv. jednotkových pracovních nákladů měřených jako průměrné pracovní náklady v eurech na jednotku HDP v PPS.⁴²

Fenomén globalizace vede k vytváření ekonomického prostoru bez bariér a k silícím konkurenčním tlakům, které spolu s odlišným daňovým zatížením a nákladovostí práce mezi ekonomikami podporují přesídlování některých částí firem do zahraničí s cílem snížit výrobní náklady. Tyto přímé zahraniční investice jsou často nástrojem transferu technologií z vyspělejších do méně vyspělých zemí.

Otevřená ekonomika s nízkým podílem výdajů do vědy a výzkumu a s nízkým inovačním potenciálem tak může čerpat a využívat nové technologie, ke kterým by za jiných podmínek neměla přístup. Přímé zahraniční investice v zemi příjemce zvyšují produktivitu práce nejenom v dané výrobní jednotce, ale mohou pozitivně působit na celý podnikatelský sektor (prostřednictvím využití domácích subdodavatelů) a na zlepšování konkurenčního i institucionálního prostředí. Zahraniční investice navíc bývají silně proexportně orientovány a prostřednictvím aplikace nových technologií mají pozitivní dopad i na směnné relace.

⁴⁰ Smrčková, Vlček, Cvengroš, 2008

⁴¹ Slavík, 2007

⁴² Dvoroková, Kovářová, Šulganová, 2012

Vedle automaticky fungujících tržních mechanismů jsou v praxi k urychlení konvergence využívány i finanční transfery, jež poskytuje řada nadnárodních institucí jako je například MMF, *Světová banka* (World Bank, WB) nebo *Mezinárodní banka pro obnovu a rozvoj* (International Bank for Reconstruction and Development, IBRD), *Evropská banka pro obnovu a rozvoj* (European Bank for Reconstruction and Development, EBRD), a bez ekvivalentní transfery v nadnárodním měřítku i v rámci jednotlivých států.⁴³

Dosažený stupeň reálné konvergence lze vyjádřit sledováním podobností hospodářských cyklů v komparovaných ekonomikách. Na příkladu EU je to důležité zejména proto, že společná měnová politika se po zavedení společné měny odvíjí od průměrného hospodářského vývoje v eurozóně. Metoda *koleračního koeficientu* napomáhá k tomu, aby se při zkoumání sladění hospodářských cyklů odstranily negativní dopady na země, které jsou v rozdílné fázi. Kolerační koeficient pracuje se sladěností meziročních temp reálného růstu HDP v národní ekonomice s meziročními tempy růstu v měnové unii. Tento koeficient nabývá hodnot od -1 do 1 . V případě, že koeficient má hodnotu blíží 1 , znamená to, že existuje silná podobnost hospodářského cyklu dané ekonomiky a měnové unie (eurozóny). Pokud koeficient nabývá hodnoty, která je blíží -1 , mají hospodářské cykly opačný průběh.⁴⁴

Hodnocení strukturální podobnosti ekonomik úzce souvisí s vývojem hospodářských cyklů a celkové sladění ekonomik. Vyšší podobnost struktury přistupující ekonomiky s ostatními ekonomikami měnové unie by mělo snižovat pravděpodobnost výskytu asymetrického šoku. Strukturální podobnost ekonomik lze vyjádřit pomocí tzv. *Landesmannova strukturálního koeficientu*, který porovnává podíly šesti odvětví národního hospodářství, podle klasifikace OKEČ⁴⁵, na celkové přidané hodnotě ve srovnávaných zemích. Tento koeficient nabývá hodnot od 0 do 1 , přičemž platí, že čím je hodnota koeficientu blíže k nule, tím je struktura srovnávaných ekonomik podobnější.⁴⁶

Reálný konvergenční proces a stupeň konvergence komparovaných ekonomik je možné sledovat pomocí mnoha dalších ukazatelů, jako například *stupeň otevřenosti a provázanosti ekonomik, sladění či nesladění ekonomických šoků, stupeň integrace finančních trhů,*

⁴³ Smrčková, Vlček, Cvengroš, 2008

⁴⁴ Kadeřábková, Žďárek, 2007

⁴⁵ Odvětvová klasifikace ekonomických činností: A, B – zemědělství, lesnictví a rybolov, C, D, E – průmysl, F – stavebnictví, G, H, I – velkoobchod a maloobchod, opravy, ubytování, doprava a komunikace, J, K – finanční zprostředkování, reality, pronájem a podnikatelské činnosti, L až P – ostatní služby.

⁴⁶ ČNB, 2009

konvergence úrokového diferenciálu, konvergence měnových kurzů, makroekonomické dopady přílivu prostředků z fondů EU, analýza volatility kurzu apod.

3.2.3 Vztah nominální a reálné konvergence

Někteří ekonomové chápou problematiku vztahu nominální a reálné konvergence jako vzájemně se podpírající proces. Naopak někteří ekonomové tvrdí, že navzájem soupeří. Ti, kteří podporují nominální a reálnou konvergenci jako vzájemně podporující se proces, vycházejí z toho, že stabilní ekonomické prostředí vymezené maastrichtskými konvergenčními kritérii může působit jako stimulující faktor podnikatelských subjektů a tím dochází k lepším podmínkám pro rychlejší hospodářský růst.

Mezi ukazateli ekonomické výkonnosti a cenovou úrovní existuje určitá závislost. Je zřejmé, že země s nízkou ekonomickou úrovní mají též nízkou cenovou úroveň ve srovnání se zeměmi ekonomicky vyspělejšími a ještě nižší je jejich relativní mzdová úroveň. S růstem ekonomické úrovně stoupá i relativní cenová úroveň, dochází k reálnému zhodnocování měny a zvyšuje se i relativní úroveň mezd ve vztahu k vyspělejšími zemím.

Méně vyspělé země zakládají svou konkurenceschopnost na nízkých mzdách a nízkých celkových výrobních nákladech. Zatímco tyto nízko nákladové ekonomiky využívají převážně nákladovou - cenovou konkurenční schopnost, země ekonomicky vyspělé mají lepší předpoklady k necenové - kvalitativní konkurenční schopnosti.

Mezi nominální a reálnou konvergencí existuje neoddiskutovatelný vzájemný vztah. Názory jednotlivých autorů na tuto problematiku se liší, ale převládá názor, že nominální a reálná konvergence jsou procesy vzájemně se podmiňující. Při hodnocení konvergence zemí je nutné sledovat obě souběžně.^{47,48}

⁴⁷ Šikulová, 2006

⁴⁸ Vintrová, 2007

4 KONVERGENCE ČESKÉ REPUBLIKY K EVROPSKÉ UNII

Členská základna EU se 1. května 2004 rozrostla o deset zemí (ČR, Kypr, Estonsko, Maďarsko, Lotyšsko, Litvu, Maltu, Polsko, Slovensko a Slovinsko). Toto datum je vzhledem k desátému výročí dokončení rozšiřovacího procesu významné v tom, že lze s dostatečným časovým odstupem vyhodnotit, jak přístupová jednání a zejména vstup zemí do EU ovlivnil konvergenci. Tento bezprecedentní krok v historii EU s ohledem na ekonomickou rozdílnost starých a nových zemí lze dokumentovat i na tom, že rozšíření vedlo ke zvýšení počtu obyvatel EU o 20 %, ale hrubého domácího produktu pouze o 8 %. 1. ledna 2007 se k EU připojilo Rumunsko a Bulharsko, kdy opět došlo k mírnému zvětšení ekonomického rozměru EU a zároveň ke snížení její průměrné ekonomické úrovně.

Ještě před vstupem do EU ČR postupně zaváděla principy a metodiku národních účtů do svých národohospodářských soustav ukazatelů, díky nimž mohlo na konci 90. let a na přelomu milénia být publikováno mnoho odborných publikací, které prognózovaly možné dopady připravovaného členství v EU. Hodnocení makroekonomických efektů rozšíření se liší dle užitých prognostických metod, sledovaných ukazatelů, teritoriálního zaměření a samozřejmě i z hlediska dosažených výsledků.⁴⁹

Ekonomický růst a konvergenční proces nových členských zemí tudíž patří mezi nejdiskutovanější aspekty rozšíření. V této kapitole rozeberu to, jaké efekty má konvergenční proces na ekonomický růst v ČR a jaký má potenciál do budoucna.

4.1. Analýza konvergence české ekonomiky z hlediska maastrichtských kritérií

Plnění konvergenčních kritérií je každé dva roky nebo na žádost země s přechodnou výjimkou na zavedení eura přezkoumáváno Radou EU ve složení ministrů financí a hospodářství (ECOFIN) na základě konvergenčních zpráv, které vypracovává *Evropská komise* (European Commission, EK) a ECB. V těchto konvergenčních zprávách je každá země hodnocena jednotlivě. Značný důraz je také kladen na udržitelnost plnění konvergenčních kritérií. Zkoumá se tedy, zdali je země schopná plnit tato kritéria i v budoucnosti. Vytvoření a další rozšiřování *eurozóny*⁵⁰ je završujícím krokem hospodářské a měnové unie v rámci EU, které má významný dopad na veškeré zúčastněné země a v podstatě i na celosvětovou ekonomiku. Stejně jako by měla zvažovat ze všech možných kritérií svůj

⁴⁹ Abrahám, 2008

⁵⁰ Členské státy, jejichž měnou je euro a jež předaly svou měnovou politiku do výlučné pravomoci příslušných orgánů EU (ESCB a ECB).

vstup každá jednotlivá země, musí se i eurozóna samotná chránit před možnými destabilizačními efekty přistoupení nových členských států, proto legislativa EU uvádí, že při plnění čtyř konvergenčních kritérií být splněna podmínka dosažení vysokého stupně udržitelné konvergence. Jednotlivá kritéria jsou vyjmenována v podpodkapitole 3.1.1.

4.1.1 Kritérium cenové stability v České republice

V článku 140 Smlouvy o fungování EU je toto kritérium charakterizováno jako: „*dosažení vysokého stupně cenové stability patrné z míry inflace, která se blíží míře inflace nejvýše tří členských států, jež dosáhly v oblasti cenové stability nejlepších výsledků.*“. To je dále rozvedeno v Protokolu o kritériích konvergence. Ten doslova říká: „*Kritérium cenové stability, jak je uvedeno v čl. 140 odst. 1 první odrážce Smlouvy o fungování Evropské unie, znamená, že členský stát vykazuje dlouhodobě udržitelnou cenovou stabilitu a průměrnou míru inflace měřenou v průběhu jednoho roku před provedeným šetřením, jež nepřekračuje o více než 1,5 procentního bodu míru inflace nejvýše tří členských států, které v oblasti cenové stability dosáhly nejlepších výsledků. Inflace se měří pomocí indexu spotřebitelských cen na srovnatelném základě s přihlédnutím k rozdílnému vymezení pojmů v jednotlivých členských státech.*“.⁵¹

Snaha o udržení cenové stability a udržení dobrých podmínek pro vytváření jednotné monetární politiky na území celé Eurozóny nutně vyžaduje, aby se míry inflace členských zemí měnové unie zásadně nelišily, což potvrzuje i kritérium teorie OCA⁵² - podobnosti měr inflace.

Tabulka 4.1: Harmonizovaný index spotřebitelských cen České republiky (meziroční růst v %)

	Rok									
	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Průměr 3 zemí EU s nejnižší inflací	0,70	1,00	1,40	1,30	2,60	0,00	0,40	1,60	1,60	0,80
Referenční hodnota kritéria	2,20	2,50	2,90	2,80	4,10	1,50	1,90	3,10	3,10	2,30
ČR	2,60	1,60	2,10	3,00	6,30	0,60	0,60	2,10	3,50	2,00

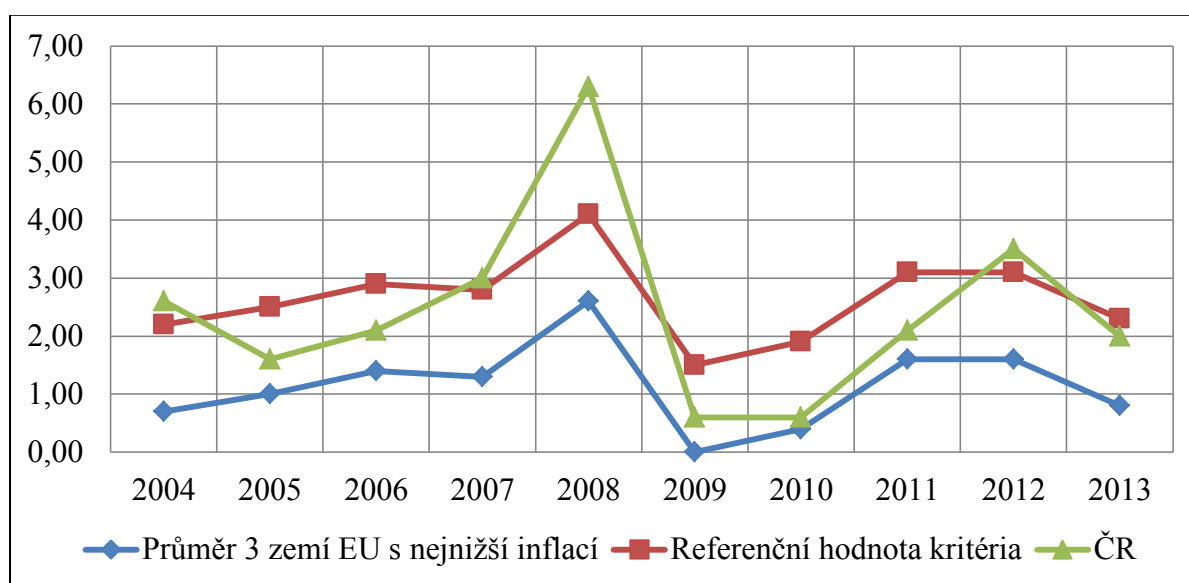
⁵¹ Protokol č. 13 o konvergenčních kritériích, 2009

⁵² OCA - Teorie optimálních měnových zón byla zformulována v 60. letech 20. století. Robertem A. Mundellem, kdy základem jeho teorie je vztah mezi náklady a přínosy, přičemž neposkytuje přímočarou odpověď na otázku, zda přijetí společné měny v určité oblasti je výhodné, ale poskytuje kritéria, podle nichž je možné posoudit zisky a náklady zavedení společné měny.

Zdroj: Eurostat a Makroekonomická predikce MF ČR (leden 2014), vlastní zpracování

Za deset let členství ČR v EU měla s plněním tohoto kritéria problémy v letech 2004, 2007, 2008, 2012 a 2013. Při hodnocení schopnosti udržet míru inflace pod referenční hodnotu kritéria i v budoucnu se musí vzít v potaz, že tato referenční hodnota je pohyblivá. Dalším rizikem pro plnění tohoto kritéria jsou možné inflační šoky, které by mohla přinést např. daňová reforma – zrušením či zvýšením snížené sazby DPH či zvyšování spotřebních a ekologických daní. I přesto, že ČR nevstoupila do režimu ERM II, lze předpokládat plnění tohoto kritéria i do budoucna, což potvrzuje i Makroekonomická predikce Ministerstva financí České republiky.⁵³

Graf 4.1: Vývoj kritéria cenové stability v České republice (v %)

Zdroj: Eurostat a Makroekonomická predikce MF ČR (leden 2014), vlastní zpracování

Po úpravách souvisejících se vstupem do EU a s reformou veřejných financí v roce 2004 dosáhla míra inflace měřená HICP v ČR hodnoty 2,6 %, což bylo nad hranicí referenční hodnoty, která byla v tomto roce 2,2 %. V referenčním období od listopadu 2005 do října 2006 dosáhla dvanáctiměsíční průměrná míra inflace měřená indexem HICP úrovně 2,1 %, což je pod úrovní referenční hodnoty, která činila 2,9 %. V období od dubna 2007 do března 2008 dosáhla míra inflace úrovně 6,3 %. Tato hodnota je výrazně nad referenční hodnotou, která činila 4,1 %. K tomuto růstu docházelo zejména v důsledku růstu cen energetických surovin, vysokého růstu regulovaných cen, zavedení poplatků ve zdravotnictví a také zvýšení

⁵³ Ministerstvo financí ČR, 2014

sazby DPH z 5 % na 9 % a zvýšením spotřebních daní u cigaret. V období od dubna 2009 do března 2010 dosáhla míra inflace úrovně 0,6 %, což bylo pod referenční hodnotou 1,5 %. Druhé čtvrtletí roku 2010 bylo charakteristické zvyšováním míry inflace, přesto nebyla v roce 2011 větší než referenční hodnota 3,1 %. V posledním analyzovaném roce 2013 byla hodnota míry inflace menší než referenční hodnota, ale v posledním známém měření nijak zásadně.

Na vývoj míry inflace je třeba pohlížet v kontextu cyklických výkyvů, kterými ekonomika za poslední desetiletí prošla. Po delším období silného růstu reálného HDP začala ekonomika v roce 2008 citelně zpomalovat a v roce 2009 se v důsledku celosvětové finanční a hospodářské krize dostala do recese, což lze vidět i v grafu 4.1.⁵⁴

4.1.2 Kritérium dlouhodobých úrokových sazeb v České republice

Již v podpodkapitole 3.1.1 je charakteristika tohoto kritéria uvedena, ale pro připomenutí v článku 140 Smlouvy o fungování EU, zní následovně: „*stálost konvergence dosažené členským státem a jeho účast v mechanismu měnových kurzů Evropského měnového systému, která se odráží v úrovních dlouhodobých úrokových sazeb*“. Článek 4 Protokolu č. 13 o kritériích konvergence poskytuje bližší pohled, přičemž tvrdí, že: „*kritérium konvergence úrokových sazeb znamená, že v průběhu jednoho roku před šetřením průměrná dlouhodobá nominální úroková sazba členského státu nepřekračovala o více než 2 procentní body úrokovou sazbu nejvýše tří členských států, které dosáhly v oblasti cenové stability nejlepších výsledků. Úrokové sazby se zjišťují na základě dlouhodobých státních dluhopisů nebo srovnatelných cenných papírů, s přihlédnutím k rozdílnému vymezení pojmů v jednotlivých členských státech.*“

Hlavním důvodem existence tohoto kritéria je udržení cenové stability eurozóny a zamezení zhoršení podmínek pro vytváření společné měnové politiky. V případě vstupu země s vysokými úrokovými měrami do eurozóny by v takové zemi došlo k jejich neúměrnému snížení, které by působilo značně proinflačně, a které by následně mohlo vést k přehřátí její ekonomiky. Nejčastějším nástrojem v boji proti růstu inflace je zvyšování úrokových sazeb, proto země, která má problémy s rostoucí inflací a současně chce vstoupit do eurozóny, může mít v tomto ohledu poměrně svázané ruce. Dlouhodobá úroková sazba se vypočítává jako aritmetický průměr za posledních 12 měsíců, za které jsou k dispozici údaje o HICP.

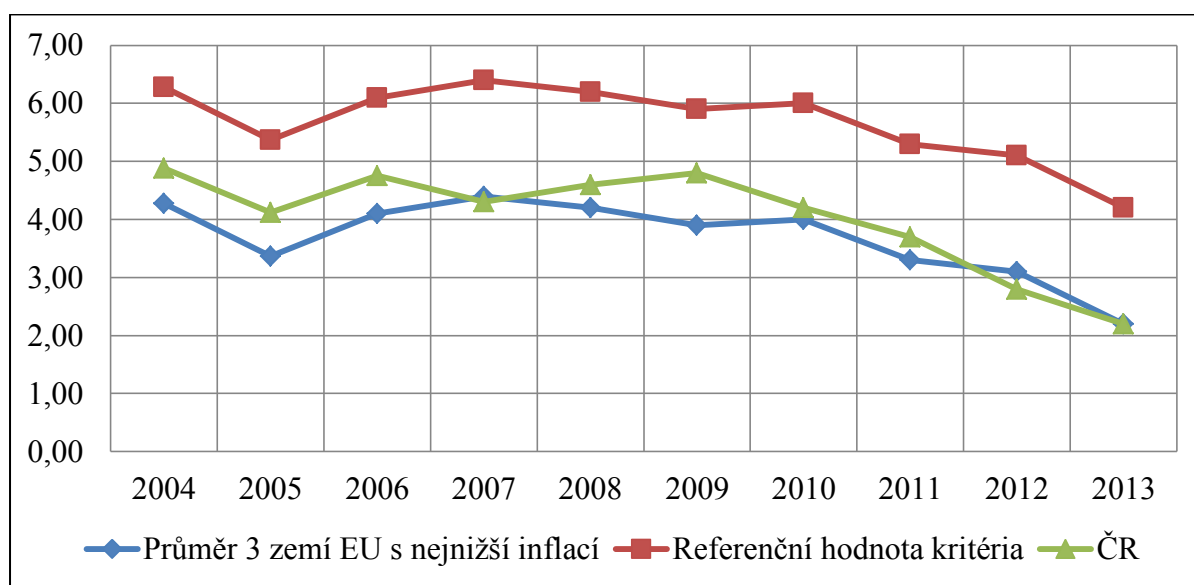
⁵⁴ Konvergenční zpráva ECB, 2012

Tabulka 4.2: Kritérium dlouhodobých úrokových sazeb v České republice (v %)

	Rok									
	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Průměr 3 zemí EU s nejnižší inflací	4,28	3,37	4,1	4,4	4,2	3,9	4,0	3,3	3,1	2,2
Referenční hodnota kritéria (+ 2 p. b.)	6,28	5,37	6,1	6,4	6,2	5,9	6,0	5,3	5,1	4,2
ČR	4,88	4,12	4,75	4,3	4,6	4,8	4,2	3,7	2,8	2,2

Zdroj: Ministerstvo financí ČR a ČNB, 2013

Z tabulky 4.4 jednoznačně vyplývá, že ČR plní kritérium dlouhodobých úrokových sazeb dlouhodobě, nemá s ním v současnosti problémy, a nedojde-li k mimořádným odchylkám od Makroekonomické předpovědi MF ČR, neměla by mít problém ani do budoucna. Na konci analyzovaného období dosahovaly desetileté dlouhodobé úrokové sazby úrovně 2,2 %.

Graf 4.2: Vývoj kritéria dlouhodobých úrokových sazeb v České republice (v %)

Zdroj: Ministerstvo financí ČR a ČNB, 2013

Roční průměrné dlouhodobé úrokové sazby ČR měly v období 2004–2013 klesající tendenci. V analyzovaném období ČR toto konvergenční kritérium úrokových sazeb vždy plnila se značnou rezervou.

Podmínkou a základním předpokladem pro další bezproblémové plnění tohoto kritéria ovšem je úspěšná a pokud možno brzká konsolidace veřejných financí prostřednictvím daňové reformy a reformy důchodového pojištění – v optimálním případě i reformy celého sociálního systému a reformy zdravotnictví, jež by zajistily trvale udržitelný vývoj veřejných financí. V

případě, že se to nepodaří, je vysoce pravděpodobné, že finanční trhy budou považovat vládní dluhopisy za rizikovější a budou požadovat vyšší výnos, tudíž úrokové míry porostou.

Vzhledem ke stále existujícím a ne zcela vyřešeným dluhovým problémům v eurozóně je predikce pro následující roky 2014–2016 zatížena určitými riziky. Na základě dosavadního vývoje se však lze domnívat, že by ČR neměla mít problémy s plněním tohoto konvergenčního kritéria ani v následujícím období. Podstatnou podmínkou je však zachování důvěry finančních trhů ve střednědobou konsolidaci a dlouhodobou udržitelnost českých veřejných financí.^{55,56}

4.1.3 Kritérium udržitelnosti veřejných financí v České republice

Kritérium udržitelnosti veřejných financí, charakterizované jako dlouhodobě udržitelný stav veřejných financí patrný ze stavu veřejných rozpočtů nevykazujících nadměrný schodek. V doprovodném Protokolu o kritériích konvergence č. 13 je toto kritérium rozvedeno následovně: „*Kritérium stavu veřejných financí, jak je uvedeno v čl. 140 odst. 1 druhé odrážce uvedené smlouvy, znamená, že v době šetření se na členský stát nevztahuje rozhodnutí Rady podle čl. 126 odst. 6 uvedené smlouvy o existenci nadměrného schodku.*“ Jak je již uvedeno v podpodkapitole 3.1.1 diplomové práce, toto kritérium skrývá v sobě kritéria dvě – kritérium veřejného deficitu a kritérium výše veřejného dluhu. Pro splnění kritéria udržitelnosti veřejných financí musí být vyhověno oběma.

Pro plnění kritéria veřejného deficitu je nutné, aby výše plánovaného nebo skutečného schodku veřejných financí nepřekročila referenční hodnotu 3 % HDP. Výjimkou jsou případy, kdy poměr schodku k HDP podstatně poklesl, nebo se neustále snižuje a blíží se referenční hodnotě a také pokud je překročení referenční hodnoty pouze dočasné a poměr schodku k HDP zůstává blízko 3 %.

Kritérium výše veřejného dluhu vyžaduje, aby veřejné zadlužení nepřekročilo 60 % HDP. Výjimky jsou zde postaveny na stejném základě jako u předchozího kritéria. Jde tedy o případy, kdy poměr veřejného zadlužení k HDP sice překračuje referenční hodnotu 60 %, nicméně „dostatečně se snižuje a blíží se uspokojivým tempem referenční hodnotě“.

Pakt stability a růstu (Stability and Growth Pact, SGP), jehož finální verze ve formě rezoluce byla přijata na summitu *Evropské rady* (European Council, ER) v Amsterdamu 16. - 17. 6.

⁵⁵ ČNB, 2013

⁵⁶ Ministerstvo financí ČR, 2013

1997, zavazuje členské státy udržovat rozpočty ve střednědobém období blízko vyrovnaným, nebo v přebytku. To členským státům umožňuje počítat s cyklickými fluktuacemi při udržování deficitu veřejných financí pod hranicí 3 % HDP. Z právního hlediska je Pakt stability a růstu chápán jako technické upřesnění ustanovení Maastrichtské smlouvy, které zakazuje členským státům EU hospodařit s nadměrnými rozpočtovými schodky. Jako nástroj koordinace národních fiskálních politik je proto obecně závazný pro všechny členy EU, nikoli jen pro členy eurozóny. Některá jeho opatření, zejména v oblasti sankcí, se nicméně vztahují pouze na členy eurozóny. Tento systém má svoji preventivní a varovnou složku. Prevence je založena na pravidelném dohledu a na systému předběžného varování, což umožňuje provést v případě potřeby nezbytné korekce. Členské státy předkládají své programy stability (země eurozóny), nebo konvergenční programy (země mimo eurozónu), ve kterých si stanovují střednědobé cíle a cestu k jejich dosažení. Programy vyhodnocuje EK. Toto vyhodnocení je podkladem pro stanovisko Rady EU, která monitoruje realizaci programů. V případě výrazné odchylky od programu předkládá Rada EU danému členskému státu doporučení, jak takový schodek během určité doby odstranit.⁵⁷

Plnění kritéria udržitelnosti veřejných financí je vyžadováno i po členských státech eurozóny a omezuje autonomii fiskální politiky členských států eurozóny. Mnoha zemím se fakt, že monetární politika je kompletně v gesci ECB, nelíbí. Nicméně, toto pravidlo a vyžadování jeho plnění má zřejmý důvod, kterým je zajištění stabilní cenové hladiny a kursu společné měny, které by byly případnými nadměrnými schodky veřejných financí některých členských zemí ohroženy. Tyto schodky jsou totiž kryty zvýšenými emisemi vládních obligací, které se stávají akcelerátorem inflačních tlaků. Čím větší ekonomickou sílu tyto země mají, tím rozsáhlejší následky lze očekávat, protože na způsobený růst HICP eurozóny bude muset reagovat ECB zvýšením úrokových sazeb, které dopadne na všechny země.⁵⁸

Tabulka 4.3: Plnění kritéria veřejného dluhu v České republice (v % HDP)

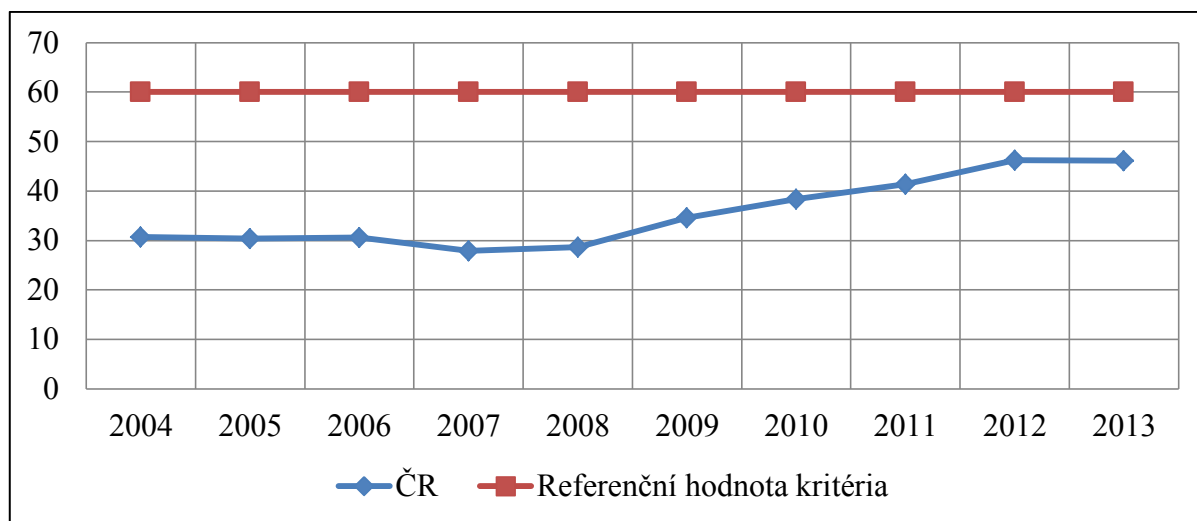
	Rok									
	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Veřejný dluh ČR	30,7	30,4	30,6	27,9	28,7	34,6	38,4	41,4	46,2	46,1
Referenční hodnota kritéria	60,0	60,0	60,0	60,0	60,0	60,0	60,0	60,0	60,0	60,0

Zdroj: ČSÚ a Fiskální výhled MF ČR (listopad 2013), vlastní zpracování

⁵⁷ ČNB, 2014

⁵⁸ Konvergenční zpráva ECB, 2012

Graf 4.3: Vývoj plnění kritéria veřejného dluhu v České republice (v % HDP)

Zdroj: ČSÚ a Fiskální výhled MF ČR (listopad 2013), vlastní zpracování

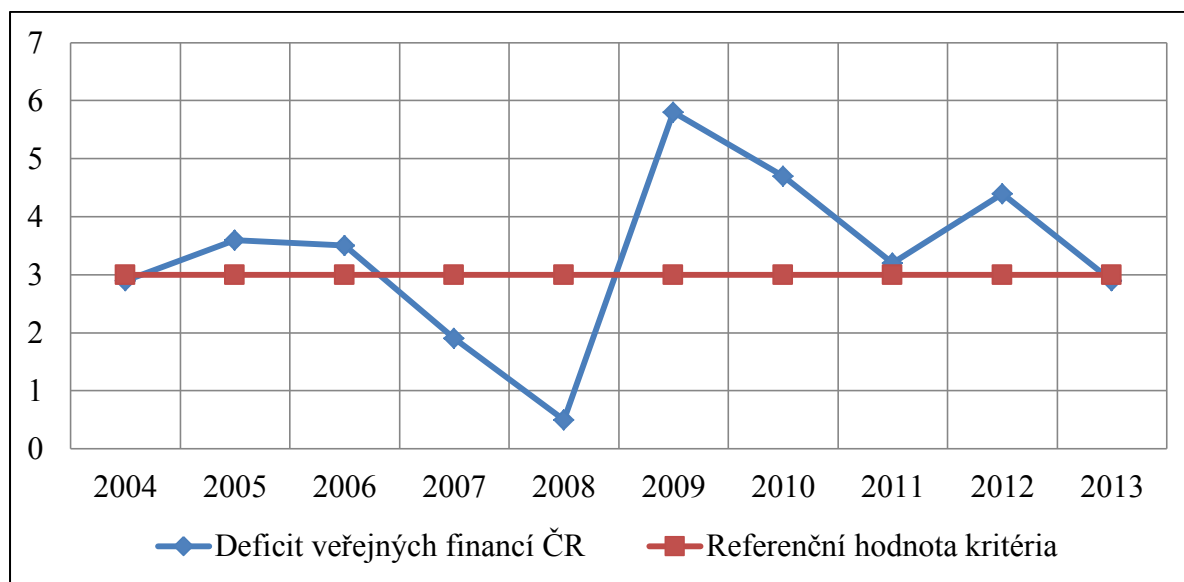
V tabulce 4.2 i grafu 4.2 je vidět, že kritérium výše veřejného dluhu ČR bez problémů plní. Přestože ve vývoji veřejného dluhu můžeme pozorovat nepříjemný trend jeho postupného zvyšování (především absolutní hodnoty dluhu), plnění tohoto kritéria by nemělo být ohroženo ani do budoucna.

Tabulka 4.4: Kritérium deficitu veřejných financí České republiky (v % HDP)

	Rok									
	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Deficit veřejných financí ČR	2,9	3,6	3,5	1,9	0,5	5,8	4,7	3,2	4,4	2,9
Referenční hodnota kritéria	3,0	3,0	3,0	3,0	3,0	3,0	3,0	3,0	3,0	3,0

Zdroj: ČSÚ a Fiskální výhled MF ČR (listopad 2013), vlastní zpracování

Graf 4.4: Vývoj kritéria deficitu veřejných financí v České republice (v % HDP)

Zdroj: ČSÚ a Fiskální výhled MF ČR (listopad 2013), vlastní zpracování

Tabulka 4.3 a graf 4.3 dokládají dlouhodobé neplnění tohoto kritéria a poměr schodku k hrubému domácímu produktu stále přesahuje referenční hodnotu. Po vstupu do EU byla proti České republice zahájena procedura při nadměrném deficitu a ČR se zavázala snížit deficit veřejných financí „udržitelným a věrohodným způsobem“ do roku 2008 pod 3 % HDP.

Dle dostupných zdrojů je primárním záměrem vlády ukončit postup při nadměrném schodku na základě skutečnosti z roku 2013. Zároveň má vláda vůli, jakmile to situace umožní (pravděpodobně rok 2015 a 2016), přispět k oživení české ekonomiky prostřednictvím nižšího daňového zatížení, aniž by opět došlo k překročení hranice 3 % HDP. Cíl vyrovnat celkový rozpočet v roce 2016 a dosáhnout v tomto roce střednědobého rozpočtového cíle ve výši 1% strukturálního deficitu v poměru k HDP byl tedy odložen na dobu, kdy se podaří znovu nastartovat udržitelný hospodářský růst. Tento proces je více popsán v *Konvergenčním programu ČR*.⁵⁹

Je zřejmé, že za současných podmínek veřejných financí závazek nebude dlouhodobě dodržen. Odhady, jak tomu bude v následujících letech, se zabývá dokument Ministerstva financí ČR a ČNB „*Vyhodnocení plnění maastrichtských konvergenčních kritérií a stupně ekonomické sladění ČR s eurozónou*“⁶⁰. Hlavním předpokladem pro dosažení tohoto cíle je neprodlené zahájení reformu veřejných financí. I tak se ale v nejbližších letech budeme

⁵⁹ Konvergenční program České republiky, duben 2013

⁶⁰ ČNB, prosinec 2013

pohybovat blízko hranice tři procent, nehledě na možné zpomalování hospodářského růstu či vliv politického cyklu. Otázka reformy veřejných rozpočtů se tak i vzhledem k trendům demografického vývoje a neustálému růstu mandatorních výdajů stává otázkou zcela zásadní.

4.1.4 Kritérium stability měnového kurzu v České republice

Kritérium stability měnového kurzu, charakterizované ve Smlouvě o fungování EU jako *„dodržování normálního fluktuačního rozpětí stanoveného mechanismem směnných kurzů Evropského měnového systému po dobu alespoň dvou let, aniž by došlo k devalvaci vůči měně jiného členského státu.“* V doprovodném Protokolu o kritériích konvergence č. 13 je doplněno o následující specifikaci: *„Kritérium účasti v mechanismu směnných kurzů Evropského měnového systému, jak je uvedeno v čl. 140 odst. 1 třetí odrážce uvedené smlouvy, znamená, že členský stát alespoň po dobu posledních dvou let před šetřením dodržoval fluktuační rozpětí stanovené mechanismem směnných kurzů Evropského měnového systému, aniž by byl směnný kurz vystaven silným tlakům. Zejména pak nesměl členský stát v tomto období z vlastního podnětu devalvovat dvoustranný střední kurz své měny vůči euru.“*

Daná definice napovídá, že kritérium stability měnového kurzu je možné hodnotit až po vstupu analyzovaného státu do evropského mechanismu měnových kurzů ERM II, a zároveň je požadováno, aby národní měna setrvala v ERM II minimálně dva roky.

Společný dokument vlády ČR a ČNB vypracovaný v srpnu 2007 s názvem *Aktualizované strategie přistoupení České republiky k eurozóně*⁶¹ uvádí, že vstup ČR do ERM II je nutnou podmínkou pro přijetí eura, délka pobytu v ERM II by však měla být minimální. Delší účast v ERM II je chápána jako nežádoucí pro makroekonomickou stabilitu ČR, protože účast v ERM II nevede k eliminaci rizika měnových turbulencí.

Společnou evropskou měnu euro dosud přijalo celkem 18 zemí EU.⁶² Explicitně sjednanou výjimku na zavedení eura, která vyvazuje zemi EU od povinnosti nahradit národní měnu společnou měnou, má pouze Velká Británie a Dánsko ve formě protokolů č. 15 a 16 tvořících součást evropského primárního práva. Švédsko takovou trvalou výjimku sjednanou nemá.

ČR je tedy společně se Švédskem, Bulharskem, Litvou, Lotyšskem, Maďarskem, Polskem a Rumunskem právně vázána jednotnou měnu přijmout. Tato povinnost vyplývá především

⁶¹ Aktualizovaná strategie přistoupení České republiky k eurozóně, srpen 2007

⁶² Mimo eurozónu stojí z původní evropské patnáctky pouze Velká Británie, Dánsko a Švédsko. Z členských zemí, které do EU přistoupily po roce 2004, to je pak Bulharsko, Česká republika, Litva, Maďarsko, Polsko a Rumunsko.

z přístupových smluv, které zavazují k převzetí veškeré evropské legislativy, a to včetně závazku usilovat o zavedení společné měny euro. Dříve nebo později, v závislosti na plnění maastrichtských (ekonomických) konvergenčních kritérií, by se tedy všechny tyto země EU měly stát i členy eurozóny.⁶³

Ve skutečnosti vstup výše uvedených zemí do eurozóny závisí čistě na rozhodnutí jejich vlád, centrálních bank a národních parlamentů o termínu vstupu do systému směnných kurzů ERM II a na schopnosti jejich ekonomik plnit dlouhodobě a důvěryhodně ekonomická kritéria. ČR by se tedy měla zapojit do ERM II až bude schopna v rozhodném období pro vyhodnocování kurzového kritéria plnit i ostatní konvergenční kritéria. Rozhodnutí o vstupu ČR do ERM II bude tedy záviset, jak na hodnocení plnění maastrichtských kritérií, tak na hodnocení stupně ekonomické sladění s eurozónou. Termín vstupu ČR do ERM II je pak v rukou Vlády ČR, a proto se jedná o čistě politickou otázku.⁶⁴

Povolené flukтуаční pásmo mechanismu ERM II bylo původně $\pm 2,25$ %, později pak bylo vzhledem k obtížné udržitelnosti tohoto pásma rozšířeno na ± 15 %. Při hodnocení plnění tohoto kritéria má být brán ohled na specifický vývoj kurzů. Důraz je kladen na fakt, jestli byl měnový kurz blízko centrální parity v rámci ERM II. Avšak, udržení kurzu analyzované země v pásmu ± 15 %, nemusí v konečném hodnocení znamenat úspěch. Do hodnocení je také zahrnuto, zda byl kurz dostatečně stabilní a nepodléhal měnovým turbulencím. Dle EK je vyloučeno, aby se příčinou nesplnění kritéria stala *apreciace*⁶⁵ kurzu nad hranici 2,25 %, pokud by ale došlo k opačnému pohybu, tedy prolomení *depreciační*⁶⁶ hranice 2,25 % je nutné při posouzení splnění kritéria kursové stability vzít v úvahu zmiňované faktory.⁶⁷

⁶³ Baldwin, Wyplosz, 2013

⁶⁴ Vyhodnocení plnění maastrichtských konvergenčních kritérií a stupně ekonomické sladění ČR s eurozónou, prosinec 2013

⁶⁵ zhodnocení (posílení) kurzu měny vůči ostatní v závislosti na situaci na devizovém trhu

⁶⁶ znehodnocení (oslabení) kurzu měny vůči ostatní v závislosti na situaci na devizovém trhu

⁶⁷ Helisek, 2006

Graf 4.5: Nominální kurz CZK/EUR v letech 2009 – 2013

Zdroj: Ministerstvo financí ČR a ČNB, 2013

Až do vstupu ČR do mechanismu směnných kurzů ERM II není hodnocení plnění kritéria stability měnového kurzu možné. Na grafu 4.4 lze tedy provádět analýzu pouze v hypotetické rovině. Hypotetická centrální parita CZK/EUR je pro účely takového hodnocení stanovena jako průměrná hodnota kurzu v 1. čtvrtletí 2011, tedy čtvrtletí předcházejícího hypotetickému vstupu do ERM II na počátku 2. čtvrtletí 2011, který by umožňoval případné přijetí eura od 1. 1. 2014. Pomocí této hypotetické centrální parity lze sledovat, zda by ČR kritérium stability měnového kurzu v daném časovém horizontu splňovala. Z grafu je zřejmé, že měnový kurz byl ve sledovaném období relativně stabilní.

V listopadu 2013 zahájila ČNB přímé intervence na devizovém trhu za účelem dalšího uvolnění měnových podmínek, které vedly k oslabení kurzu na hodnoty poblíž 27 CZK/EUR. Tato hodnota přitom zůstává v rámci hypotetického fluktuačního pásma. Režim používání kurzu jako dalšího nástroje uvolněné měnové politiky přitom nelze vnímat jako nastavení centrální parity směřující k přijetí eura. Kurzový závazek ČNB je dlouhodobý a bude platit tak dlouho, dokud ČNB nezíská jistotu, že významně kleslo riziko podstřelení inflačního cíle

ve výši 2 %.⁶⁸ Používání měnového kurzu jako nástroje měnové politiky skončí okamžikem, kdy bude v důsledku velmi významných inflačních tlaků k dosažení inflačního cíle zapotřebí významně zpřísnit měnovou politiku, čehož bude dosaženo ukončením intervencí a následně zvýšením úrokových sazeb nad nulovou úroveň.⁶⁹

4.1.5 Shrnutí analýzy plnění maastrichtských konvergenčních kritérií Českou republikou

Tato uvedená maastrichtská konvergenční kritéria jsou tedy tvořena požadavky kladenými na zemi ucházející se o připojení k eurozóně. Z analýzy dosažených makroekonomických hodnot uvedených v dostupných dokumentech vyplývá, že největší bariéru ČR při plnění maastrichtských konvergenčních kritérií představuje stav veřejných financí. Například i z Konvergenční zprávy EK z roku 2012 vyplývá, že pro vytvoření prostředí podporující udržitelnou konvergenci v ČR je mimo jiné nutné udržovat měnovou politiku zaměřenou na cenovou stabilitu, zlepšit domácí fiskální rámec a provádět komplexní a důvěryhodnou fiskální konsolidaci.⁷⁰

Kritérium cenové stability v současnosti ČR plní, a to i přes zvýšení obou sazeb DPH na počátku roku 2013. Výhled cenového vývoje pro roky 2014 – 2016 je i nadále charakterizován pouze mírnou inflací, která by měla zajistit plnění kritéria cenové stability.

Kritérium konvergence dlouhodobých úrokových sazeb ČR v současnosti bez problémů plní. Důležité je však zachování důvěry finančních trhů ve střednědobou konsolidaci a dlouhodobou udržitelnost českých veřejných financí.

Kritérium stavu veřejných financí. ČR aktuálně neplní, neboť se od roku 2009 nachází v postupu při nadměrném schodku. Opětovné plnění kritéria se očekává v roce 2014 na základě předpokládaného poklesu podílu vládního deficitu pod 3 % HDP v roce 2013 a jeho udržení pod referenční hodnotou v dalších letech. Současným záměrem fiskální politiky je při očekávaném makroekonomickém vývoji plnit toto maastrichtské kritérium i v budoucnu. Konkrétně směřuje fiskální strategie vlády k hodnotám deficitu 2,9 %.

⁶⁸ ČNB předpokládá, že tato situace nastane nejdříve v průběhu roku 2015. Aby ČNB zvažovala posun nastavení hladiny kurzového závazku, musely by být změny v ekonomice mnohem významnější než v případě standardních úvah o změně úrokových sazeb.

⁶⁹ ČNB, 2013

⁷⁰ Konvergenční zpráva ECB, 2012

Poměr vládního dluhu k HDP je v ČR dlouhodobě pod hranicí 60 % HDP, ačkoli se zadlužení v letech 2009–2012 výrazně zvýšilo. Ve střednědobém horizontu by měla úroveň veřejného dluhu z důvodu očekávaných ročních deficitů sektoru vlády dále narůstat, a to až na úroveň 49,9 % HDP v roce 2016. Pokud nedojde ke strukturálním změnám důchodového a zdravotního systému, bude v dlouhodobém výhledu, za jinak stejných okolností, nutné počítat s dalším zvyšováním poměru dluhu k HDP.

Vyhodnocení plnění kritéria stability měnového kurzu bude možné po vstupu ČR do ERM II a bude stanovena centrální parita koruny k euru. Kurz koruny vůči euru měl v předkrizovém období dlouhodobě posilující tendenci. Od roku 2008 dochází k výkyvům kurzu, které odrážejí různé fáze ekonomické a dluhové krize, vesměs se stabilizujícím účinkem na domácí ekonomickou aktivitu. K dalšímu oslabení kurzu došlo v souvislosti s intervencemi ČNB směřujícími k uvolnění měnových podmínek v listopadu 2013.^{71,72,73,74}

⁷¹ ČNB, 2013

⁷² Ministerstvo financí ČR, 2013

⁷³ Konvergenční zpráva ECB, 2012

⁷⁴ Konvergenční program České republiky, duben 2013

4.2 REÁLNÁ KONVERGENCE ČESKÉ REPUBLIKY

Při pohledu na geopolitický vývoj evropských zemí z post-sovětského bloku, jehož členem byla i ČR, lze při porovnávání se zeměmi západní Evropy pozorovat odlišnosti v historickém i ekonomickém kontextu. Čtyřicet let socialismu způsobilo rozevření výkonnostní mezery, která se postupem času jen těžko zmenšuje. Podstatou reálné konvergence je tuto vzniklou mezeru charakterizovat a v makroekonomické analýze v co největší možné míře zachytit. Akty legislativních orgánů EU, tedy primární ani sekundární právo, neobsahují explicitní definici kritéria reálné konvergence. Pro účely vyhodnocení konvergence v posledním desetiletí je přesto nezbytné reálnou konvergenci uvést jako důležitý ukazatel přibližování či zvyšování ekonomických rozdílů mezi ČR a členskými zeměmi EU.

Zda je vývoj reálné konvergence ČR úspěšný či nikoliv, je možné sledovat na základě vývoje ekonomické úrovně měřené pomocí ukazatele HDP na obyvatele v PPP, přičemž základními ukazateli také mohou být:

- korelace ekonomické aktivity,
- konvergence úrokového diferenciálu,
- konvergence měnových kurzů,
- hodnocení strukturální podobnosti ekonomik,
- makroekonomické dopady přílivu prostředků z fondů EU.

Vlivem globální finanční a hospodářské krize vyplynula na povrch strukturální slabost některých ekonomik a poměrně nízká institucionální připravenost EU na řešení krizových situací. Reakcí na to bylo zahájení záchranných a posléze reformních kroků, které mají značné dopady i na fungování členských zemí mimo eurozónu, jako je ČR.⁷⁵

4.2.1 Ekonomická úroveň České republiky

Vymezení pojmu ekonomické úrovně státu není jednoznačné, protože ji ovlivňují mnohé faktory, jako například produktivita práce, cenová a mzdová úroveň, zaměstnanost, konkurenceschopnost ekonomiky apod. Pro účely diplomové práce použiji k analýze zúžené chápání ekonomické úrovně členských zemí EU, eurozóny a ČR dle ukazatele HDP na obyvatele měřeném v PPP, protože tento ukazatel je považován jako jeden ze základních při analýze konvergence.

⁷⁵ ČNB, 2013

Ekonomická úroveň členských států EU je silně diferencovaná (viz Příloha 1). Nejvyspělejší Lucembursko dosahuje téměř 280 % unijního průměru a naopak nejméně vyspělé Bulharsko a Rumunsko necelých 50 %. Především poslední tři kola rozšiřování EU přispěla k prohloubení rozdílů, přičemž nejzásadnější rozdíly jsou patrné mezi původními a novými členskými státy.⁷⁶

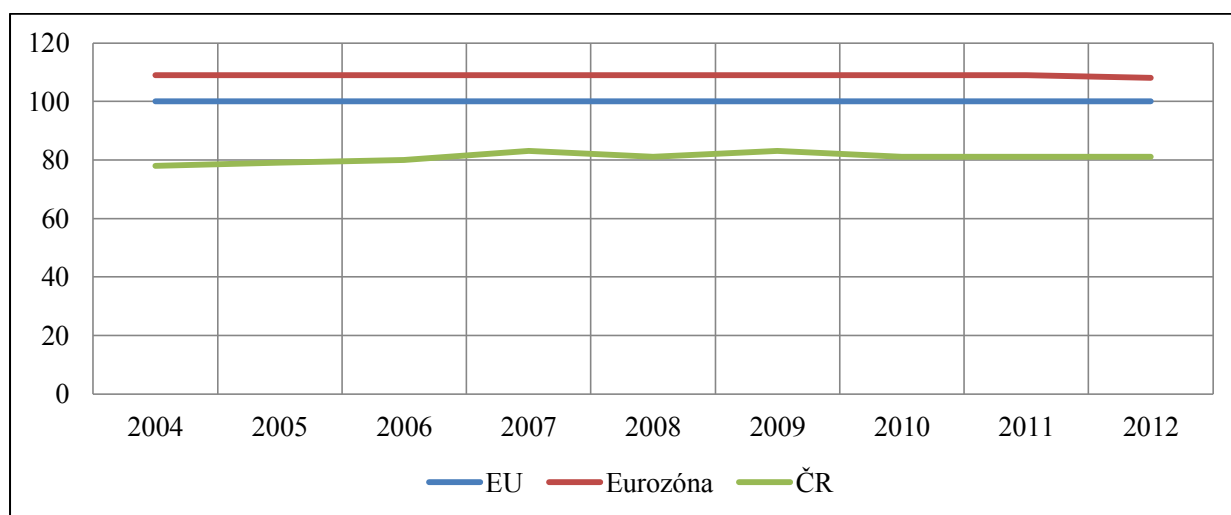
Tabulka 4.5: HDP na obyvatele v PPS (EU 28 = 100)

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
EU	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Eurozóna	109	109	109	109	109	109	109	109	108
ČR	78	79	80	83	81	83	81	81	81

Zdroj: Eurostat, 2014, vlastní zpracování

Vývoj ekonomické úrovně EU v období 2004 – 2012 je charakteristický poměrně rychlým vzájemným přibližováním nových členských států navzájem, přičemž došlo ke změně pořadí ekonomické výkonnosti jednotlivých zemí. ČR se v roce 2012 nacházela ze všech členských států EU na 17. místě a z nových členských států ji předčily jen Kypr, Malta a Slovinsko (viz Příloha 2). ČR konverguje k průměru EU 28 cca 0,25 procentním bodem ročně.

Graf 4.6: Vývoj HDP na obyvatele v PPS (EU 28 = 100)

Zdroj: Eurostat, 2014, vlastní zpracování

V ukazateli cenové hladiny je úroveň ČR výše než v předkrizovém období, od roku 2008 však jeho hladina stagnuje. V roce 2012 dosáhla česká cenová hladina necelých 70 %

⁷⁶ Abrhám, 2008

průměru eurozóny. Nadále tak významně zaostávala nejen za Rakouskem a Německem, ale v menší míře i za Portugalskem a Slovinskem. Nižší cenovou hladinu mělo naopak Slovensko a zejména Maďarsko s Polskem (viz Příloha 4).⁷⁷

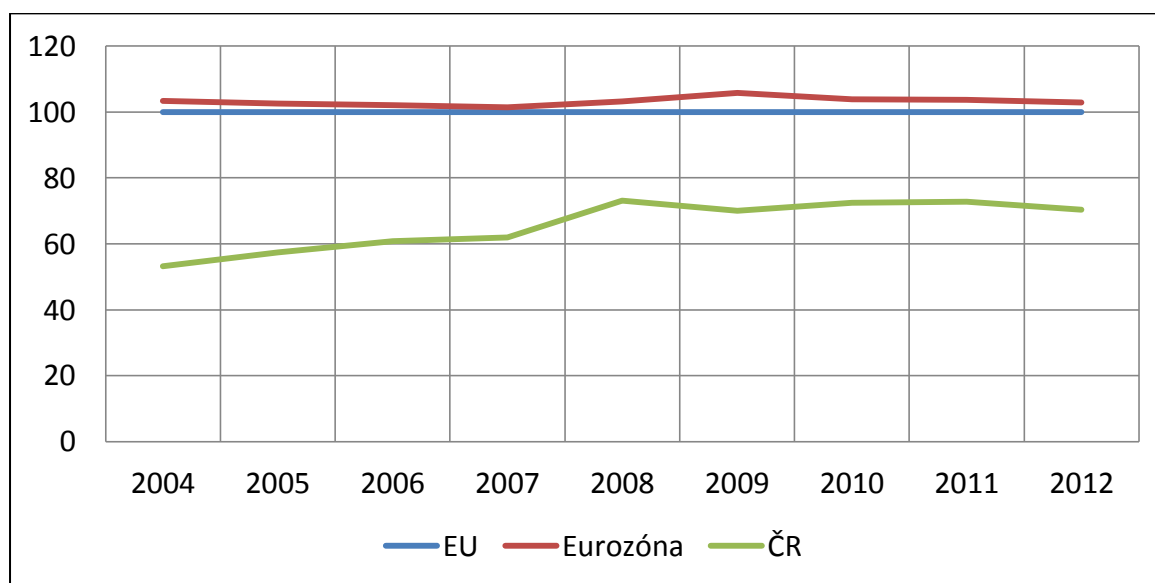
Tabulka 4.6: Cenová hladina HDP (EU 28 = 100)

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
EU	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Eurozóna	103	103	102	101	103	106	104	104	103
ČR	53	58	61	62	73	70	72	73	70

Zdroj: Eurostat, 2014, vlastní zpracování

Pro ČR je typickým znakem i nadále přetrvávající velký rozdíl mezi konvergencí cenové a ekonomické úrovně. Odstup cenové hladiny ČR od starých zemí EU však zůstává výrazně vyšší než je odstup HDP, což je dlouhodobým problémem ČR, kdy je cenová hladina vzhledem k ekonomickému výkonu značně podhodnocena, přičemž postupně dochází k uzavírání pomyslných nůžek mezi ekonomickým růstem a cenovou hladinou.

Graf 4.7: Vývoj cenové hladiny HDP (EU 28 = 100)

Zdroj: Eurostat, 2014, vlastní zpracování

V případě ČR je nutné přihlédnout k faktu, že prošla řadou systémových změn při transformaci, což se projevilo v rychlosti konvergence v porovnání s méně vyspělými zeměmi. Jak již bylo zmíněno v teoretické části této diplomové práce, členské země s nižším

⁷⁷ ČNB, 2013

důchodem na hlavu, které jsou více vzdálené tzv. stálému stavu (EU 28 = 100), mají lepší předpoklady pro růst, neboť mohou prostřednictvím společného vnitřního trhu přejímat z vyspělejších zemí zkušenosti, know-how a technologie.^{78,79}

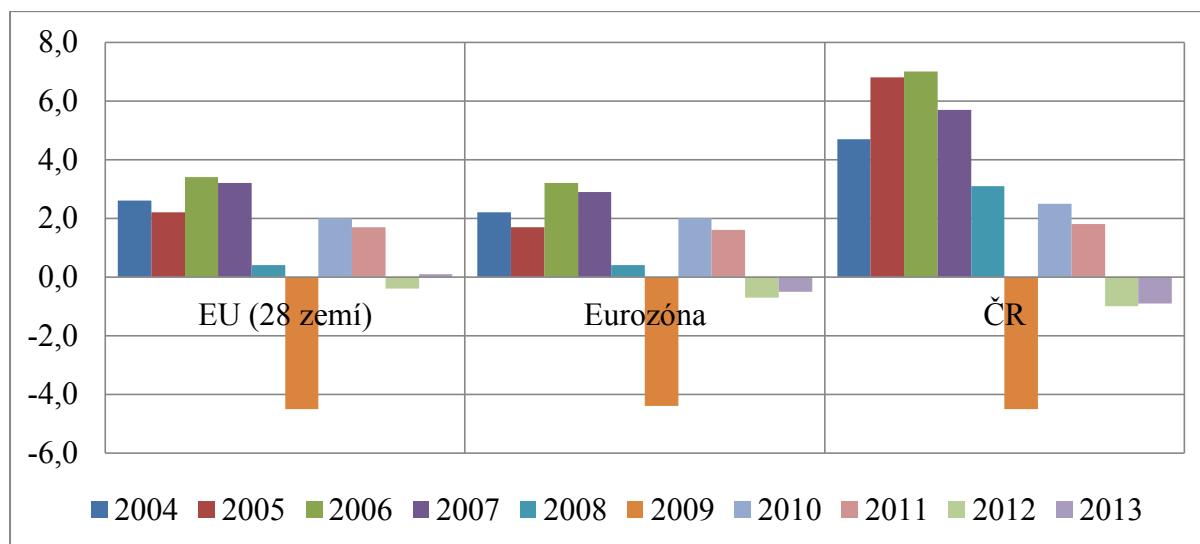
Při pohledu do tabulky 4.6 a na graf 4.7 je patrné, že k akceleraci ekonomického růstu, a tím rychlejší reálné konvergenci v letech 2004 – 2008 došlo především v ČR. Naproti tomu ke zpomalení ekonomického růstu, způsobenému ekonomickým poklesem v době hospodářské krize dochází od roku 2009 ve všech analyzovaných ekonomikách (viz Příloha 3).

Tabulka 4.7: Meziroční srovnání tempa růstu HDP s průměrem EU 28 (v %)

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
EU	2,6	2,2	3,4	3,2	0,4	-4,5	2,0	1,7	-0,4	0,1
Eurozóna	2,2	1,7	3,2	2,9	0,4	-4,4	2,0	1,6	-0,7	-0,5
ČR	4,7	6,8	7,0	5,7	3,1	-4,5	2,5	1,8	-1,0	-0,9

Zdroj: Eurostat, 2014, vlastní zpracování

Graf 4.8: Vývoj meziročního srovnání tempa růstu HDP s průměrem EU 28 (v %)

Zdroj: Eurostat, Evropská komise, 2014, vlastní zpracování

⁷⁸ Eurostat, 2014

⁷⁹ Lacina, Rozmahel, Rusek, 2010

4.2.2 Korelace ekonomické aktivity

Sladěnost hospodářských cyklů neboli porovnání vývoje ekonomické aktivity ČR s eurozónou je možné formálně vyjádřit jednoduchým korelačním koeficientem. Korelační koeficient nabývá hodnot v intervalu od -1 do 1, přičemž čím vyšší hodnoty koeficient nabývá, tak tím vyšší sladěnost hospodářského cyklu lze očekávat. V tabulce 4.8 je znázorněna korelační analýza pro HDP a IPP⁸⁰ počítaná pro různé hodnoty zpoždění časových řad jednotlivých zemí proti časové řadě eurozóny (zpoždění t až t-2 čtvrtletí u HDP a t až t-3 měsíce u IPP).

Tabulka 4.8: Korelační koeficienty ekonomické aktivity v letech 2003 - 2013

HDP				HDP					
2003Q1–2008Q3				2008Q4–2013Q1					
	t	t-1	t-2		t	t-1	t-2		
CZ	0,23	0,61 **	0,51 **		0,96 **	0,53 **	0,12		
AT	0,38 *	0,61 **	0,40 *		0,66 **	0,42 *	0,00		
DE	0,84 **	0,67 **	0,48 **		1,00 **	0,45 *	-0,12		
PT	0,70 **	0,57 **	0,46 **		0,80 **	0,24	-0,36		
HU	0,12	0,52 **	0,22		0,93 **	0,50 **	0,23		
PL	0,53 **	0,53 **	0,35		0,53 **	0,42 *	0,42		
SI	0,55 **	0,71 **	0,52 **		0,94 **	0,51 **	0,08		
SK	0,14	0,51 **	0,54 **		0,80 **	0,44 *	-0,23		
IPP				IPP					
2003M1–2008M9				2008M10–2013M5					
	t	t-1	t-2	t-3		t	t-1	t-2	t-3
CZ	0,26 **	0,07	0,36 **	0,07		0,40 **	0,26 **	0,35 **	0,13
AT	0,31 **	-0,12	0,38 **	0,10		0,30 **	0,46 **	0,40 **	0,37 **
DE	0,58 **	-0,22 *	0,16	0,30		0,79 **	0,54 **	0,38 **	0,32 **
PT	0,42 **	-0,25 **	-0,05	0,23		0,29 **	0,12	0,27 **	-0,06
HU	0,07	0,34 **	0,05	-0,05		0,35 **	0,31 **	0,28 **	0,10
PL	0,49 **	-0,25 **	0,15	0,18		0,23 *	0,06	0,21 *	0,06
SI	0,12	0,02	0,02	0,23		0,34 **	0,40 **	0,21 *	0,03
SK	0,20	-0,05	0,08	0,10		0,21 *	0,36 **	0,20	0,04

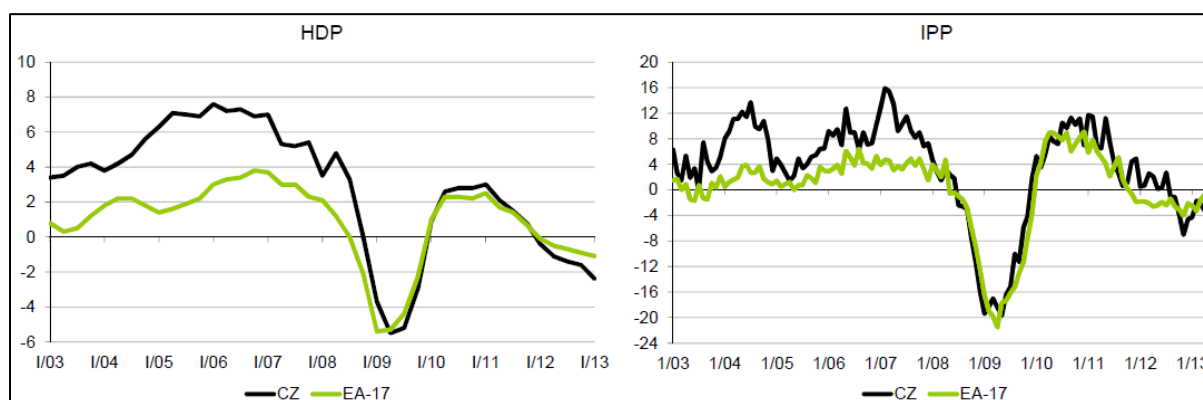
Zdroj: Eurostat, ČNB, 2013

Z tabulky 4.8 vyplývá, že v předkrizovém období byla korelace HDP i IPP výrazně menší než po vypuknutí finanční krize. Ve srovnání s ostatními zeměmi lze pak naměřené korelace u ČR hodnotit jako nadprůměrné.

⁸⁰ IPP - index průmyslové produkce reaguje na změny v ekonomickém prostředí pružněji než celkový HDP. Index má pouze dokreslující charakter, jelikož průmysl vytváří ve vyspělých ekonomikách typicky méně než třetinu celkového produktu a navíc se sledované státy liší strukturou svých ekonomik.

Graf 4.9 porovnává vývoj ekonomické aktivity v ČR a v eurozóně zachycuje, a to pomocí meziročního růstu reálného HDP i pomocí meziročních změn indexu IPP. Zatímco v předkrizovém období dosahovala česká ekonomika téměř dvojnásobných temp růstu HDP i indexu průmyslové produkce než eurozóna, nástupem globální finanční krize se tato tempa vyrovnala. Postupné zotavování z krize od poloviny 2009 vyústilo do kladných hodnot růstu v roce 2010. Následně v roce 2011 došlo v obou ekonomikách v souvislosti s evropskou dluhovou krizí k opětovnému zpomalení ekonomického růstu a k jeho poklesu do záporných čísel v roce 2012.

Graf 4.9: Meziroční změny reálného HDP a IPP (v %)

Zdroj: Eurostat, ČNB, 2013

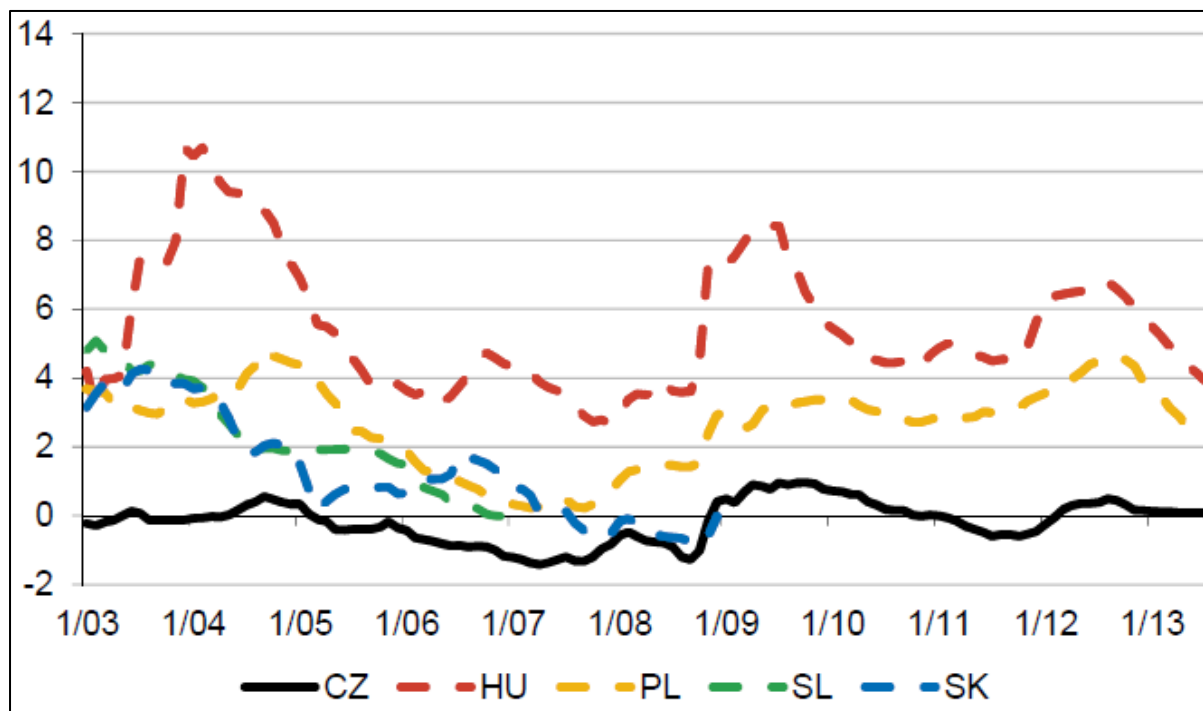
Za určitý zlom ve vývoji korelace lze považovat vstup ČR do EU a poté období zotavování se z globální krize, kdy hodnoty korelace byla na úrovni 0,7-0,9, což značí vysoký stupeň sladění hospodářského cyklu v ČR a eurozóně. Ačkoliv není ČR členem eurozóny, poslední vývoj tohoto ekonomického celku má velký vliv na indikátory budoucího vývoje, a proto výsledky analýzy nejsou pro ČR nikterak překvapivé.

4.2.3 Konvergence úrokového diferenciálu a měnového kurzu

Dalšími ukazateli, kterým se v rámci analýzy reálné konvergence zabývám, jsou konvergence úrokového diferenciálu a měnových kurzů. Ze zkušeností z minulých let lze usoudit, že pro některé země znamenal vstup do eurozóny rychlou konvergenci nominálních úrokových sazeb na úroveň Unie, čímž jejich ekonomiky procházely asymetrickými šoky. Pro členské země EU je tak výhodnější postupné a fundamentálně podložené sbližování nominálních sazeb, které nedá prostor pro asymetrické šoky. Srovnání nominálního úrokového

diferenciálu vůči eurozóně a ostatním členským zemím odráží pravděpodobnost asymetrického šoku.

Graf 4.10: Vývoj nominálních 3-měsíčních úrokových sazeb (v procentních bodech)

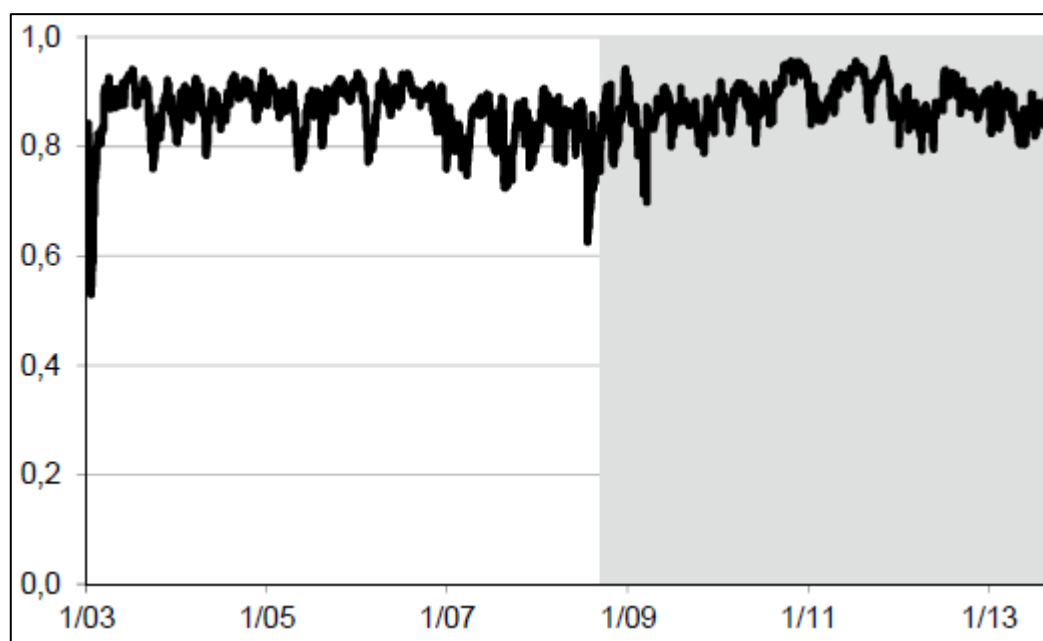
Zdroj: Eurostat, ČNB, 2013

Čím blíže je nominální úrokový diferenciál nule, tím menší je riziko destabilizačních účinků na ekonomiku ČR. Úrokové sazby ČR prakticky kopírují vývoj sazeb eurozóny již od roku 2004 a dlouhodobě jsou na podobné úrovni. V grafu 4.10, který je vytvořen podle posledních dostupných dat, je vidět, že k postupné konvergenci došlo či dochází u všech srovnávaných zemí a úrokové diferenciály se snížily. Nicméně na konci roku 2008 pak zejména v důsledku finanční krize docházelo k růstu úrokového diferenciálu v ČR, který se dále ještě zvýšil v roce 2009. V ČR se krátkodobé diferenciály v roce 2009 pohybovaly na úrovni 1 procentního bodu a v roce 2010 se začaly opět zmenšovat až na úroveň 0,5 procentního bodu. V polovině roku 2013 pak diferenciál zůstává na úrovni 0,1 procentního bodu, zatímco u dalších dvou sledovaných středoevropských ekonomik dosahuje 2 až 4 procentního bodu. Lze shrnout, že konvergence českých nominálních úrokových sazeb je dlouhodobě blízko sazbám ve stabilních zemích EU, a nevzniká tak pro ČR riziko hrozby finanční nestability.

V případě konvergence měnového kurzu dochází k dlouhodobě podobnému pohybu kurzů dvou měn vůči třetí (referenční). Vývoj korelace české koruny s eurem k dolaru po roce 2004

je relativně stabilní. Výraznější poklesy korelace byly zaznamenány v druhé polovině roku 2008 a v prvním čtvrtletí roku 2009. V roce 2010 se pak opět hodnota korelace české koruny s eurem vrátila na úroveň kolem 0,8-0,9.

Graf 4.11: Korelační koeficient CZK/EUR k USD

Zdroj: ČNB, 2013

Korelace české koruny s eurem k dolaru (viz graf 4.11) je dlouhodobě poměrně vysoká a až na období krize dlouhodobě přetrvávající. Dle dostupných zdrojů byl od srpna 2012 do poloviny roku 2013 zaznamenán její nevýrazný pokles, ale i přesto lze konstatovat, že poměrně vysoká korelace kurzu české koruny s kurzem eura k dolaru naznačuje, že česká měna reaguje na změny vnějšího prostředí mimo eurozónu podobně jako samotné euro.⁸¹

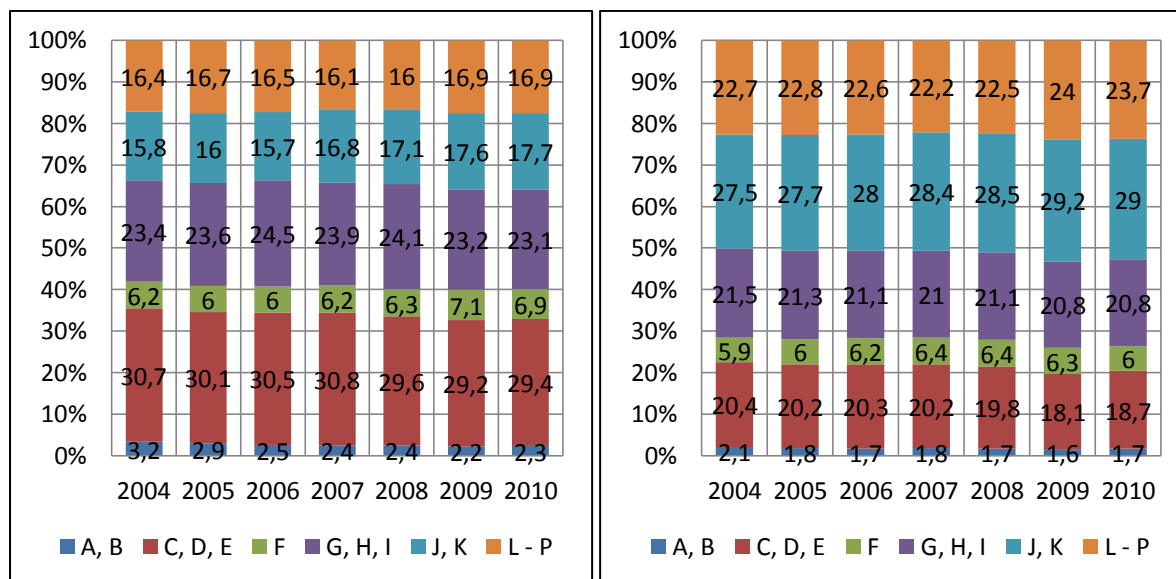
4.2.4 Analýza strukturální podobnosti ekonomik

Pro přesnější vyjádření strukturální podobnosti ekonomik se používá Landesmannův index (Landesmannův strukturální koeficient), přičemž jeho konstrukce napomáhá k eliminování rizika výskytu asymetrických šoků. Landesmannův index porovnává podíly deseti základních odvětví ekonomiky na celkové přidané hodnotě v rámci srovnávaných ekonomik. Tento index nabývá hodnoty z intervalu od 0 do 1 a platí, že čím je hodnota indexu blíže k nule, tím je struktura srovnávaných ekonomik podobnější. Výsledek analýzy úzce souvisí s vývojem

⁸¹ ČNB, 2013

celkové reálné konvergence ekonomik, protože vyšší podobnost struktury ekonomik předchází asymetrickým šokům.

Graf 4.12: Srovnání strukturální podobnosti ekonomik podle klasifikace NACE⁸²

Poznámka: V levé části grafu hodnoty pro ČR a v pravé pro EU, kdy A, B – zemědělství, lesnictví a rybářství, C, D, E – Těžba nerostných surovin, zpracovatelský průmysl, výroba a rozvod elektřiny, plynu a vody, F – stavebnictví, G, H, I - velkoobchod a maloobchod, doprava, ubytování, stravování, J, K – Finanční zprostředkování, činnosti v oblasti nemovitostí a pronájmu, podnikatelské činnosti, L – P – Veřejná správa a obrana, povinné sociální zabezpečení, vzdělávání, zdravotnictví a sociální péče, veterinární činnosti, ostatní veřejné, sociální a osobní služby, činnosti domácností.⁸³

Zdroj: Eurostat, vlastní výpočty, 2014

V grafu 4.12 lze v ČR v průběhu let 2004 – 2010 sledovat vysoký podíl průmyslu (C, D, E) a nižší podíl služeb (J, K) ve srovnání s ostatními členskými zeměmi. Relativně nízká strukturální podobnost české ekonomiky s ekonomikou eurozóny tak vytváří riziko z hlediska přijetí společné měny. Hodnoty jednoznačně vypovídají o tom, že se v souhrnu struktura ekonomiky ČR nepřibližuje k struktuře ekonomik členských států EU. Lze pozorovat trend postupného snižování podílu zemědělství (A, B) a malé zvýšení hodnoty podílu sektoru služeb (J, K), dohromady však tyto změny žádný posun nepřinášejí.⁸⁴

4.2.5 Makroekonomické dopady přílivu prostředků z fondů EU

Posledním ukazatelem reálné konvergence ČR k EU v rámci této diplomové práce je makroekonomický dopad přílivu prostředků z fondů EU. V případě odhadu multiplikačních

⁸² Statistická klasifikace ekonomických činností v Evropském společenství

⁸³ ČSÚ, 2014

⁸⁴ Eurostat, 2014

efektů kohezní politiky EU programovacího období 2007 – 2013, které bylo doprovázeno projevy procesního selhání i protiprávních aktivit, vyvstává zásadní problém spojený s krátkým obdobím pro důkladné vyhodnocení makroekonomického dopadu. Obecně lze dopady kohezní politiky EU na růstovou výkonnost rozdělit:

- krátkodobé (prostředky představují dodatečný poptávkový stimul, který se projeví v době řešení a realizace projektu),
- dlouhodobé (představující vlastní endogenní efekt, vyvolaný příznivým dopadem řešeného projektu).

V případě ČR lze zatím spolehlivě vyhodnotit dopad zkráceného programovacího období 2004 – 2006, a to s pomocí metodiky QUEST⁸⁵ i HERMIN⁸⁶, přičemž odhady příspěvku růstu HDP ročně se pohybují v rozmezí 0,8 – 1,1 procentního bodu v krátkodobém období a přibližně 0,4 – 0,5 procentního bodu růstu HDP v případě dopadu dlouhodobých.

V programovacím období 2007 – 2013 lze odhadovat krátkodobý makroekonomický dopad přílivu prostředků z fondů EU až ke 2 procentním bodům vůči HDP. Kvantifikaci dlouhodobých dopadů je zatím těžko proveditelné, ale pro stávající průběh tohoto období se může pohybovat do 1 procentního bodu. S jistým zjednodušením lze říci, že bez kohezní politiky bychom nebyli na stávající úrovni průměru EU. Pátá kohezní zpráva navíc definuje celou další sadu dopadu v oblasti zaměstnanosti, inovací a životního prostředí. Výrazné posílení multiplikace lze předpokládat taktéž rozšířeným vlivem aplikace finančních nástrojů.^{87,88}

⁸⁵ Modelovou aplikaci QUEST vyvinula EK jako nadnárodní model určený k analýze obchodního cyklu, dlouhodobého růstu členských zemí EU a vzájemné interakce mezi těmito státy se zbytkem světa, zejména USA a Japonskem. QUEST definuje rovnovážné stavové a tokové veličiny na makroekonomické úrovni včetně kapitálu, čistých zahraničních aktiv, státního a soukromého zadlužení jako endogenní proměnné společně s efektem růstu ekonomického bohatství ovlivňující úroveň úspor, produkčních a investičních rozhodnutí soukromých subjektů, firem a státu. Nabídková část ekonomiky je v aplikaci modelována explicitně tak, aby se přizpůsobila neoklasické agregátní produkční funkci, která definuje potencionální kapacitu. Tato kapacita je přitom určena mírou (exogenní) technického pokroku a růstu populace v dlouhodobých termínech. V modelu jsou reálné úrokové míry a směnné kurzy stanoveny endogenně. Tato skutečnost umožňuje postihnout podporný efekt strukturálních fondů na soukromý sektor.

⁸⁶ Ekonometrický model HERMIN se skládá z nabídkové, absorpční a příjmové části, kdy dohromady fungují jako integrovaný systém. Konvenční Keynesiánský agregátní poptávkový mechanismus tvoří absorpční část modelu. Existuje určitý stupeň sektorového členění na straně nabídkové části, který umožňuje determinovat obchodní výstup v závislosti na konkurenceschopnosti cen a nákladů. Úroková míra a směnný kurz vystupují v modelu HERMIN jako exogenní proměnné v návaznosti na obecné předpoklady, že zkoumané ekonomiky jsou „malé“ a „otevřené“.

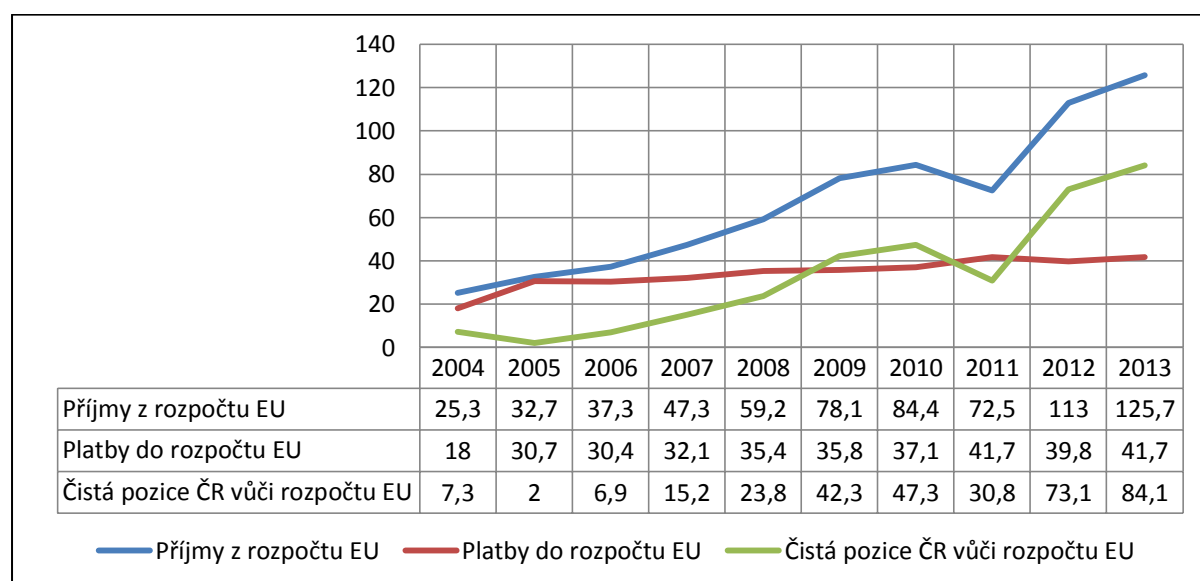
⁸⁷ Zahradník, 2013

⁸⁸ Konvergenční zpráva ECB, 2012

Zvýšený příliv finančních prostředků z fondů EU je a bude dodatečným stimulem pro ekonomiku ČR, a to zejména v podobě významného impulsu investičních aktivit. V roce 2004 vstoupila ČR do EU, čímž se jí otevřela možnost čerpat finanční prostředky z fondů kohezní politiky. Ve vztahu k rozpočtu EU disponuje ČR tzv. čistou pozicí. Celková finanční alokace kohezní politiky EU pro ČR v programovacím období 2004 - 2006 činila 2,6 mld. EUR. V programovacím období 2007 – 2013 celková finanční alokace prostředků kohezní politiky EU je 26,7 mld. EUR, tj. cca 680 mld. Kč. Tyto prostředky je možné čerpat až do konce roku 2015. Příprava programového období 2014 - 2020 je v souladu s rozpočtovým rámcem EU pro toto sedmileté období a bude obsahovat řadu nových prvků. Konečná podoba finanční alokace pro ČR není v současné době ještě definitivně stanovena. Indikativně se bude jednat o ca. 20,5 mld. EUR v běžných cenách.^{89,90}

Celkově ČR od svého vstupu do EU 1. května 2004 do 31. prosince 2013 zaplatila do rozpočtu EU 342,8 mld. Kč a získala 676,2 mld. Kč více viz. graf 4.13). Kladné saldo čisté pozice České republiky ve vztahu k rozpočtu EU tak souhrnně dosáhlo 333,4 mld. Kč. Za výrazně kladnou čistou pozicí ČR k evropskému rozpočtu v posledním roce stojí zejména čerpání ČR z fondů kohezní politiky EU a Společné zemědělské politiky EU, odvody ČR do evropského rozpočtu se zvyšují postupným tempem.

Graf 4.13: Vývoj příjmů a odvodů z rozpočtu EU v letech 2004 – 2013 (v mld. Kč)

Zdroj: Ministerstvo financí ČR, 2014

⁸⁹ Ministerstvo pro místní rozvoj ČR, 2014

⁹⁰ Ministerstvo financí ČR, 2014

Čistá pozice ČR vůči rozpočtu EU je významnou součástí systému veřejných financí ČR, jež by měla být optimalizována i s ohledem na potřebu posílení fiskální disciplíny a konsolidace. Čistá pozice ČR vůči rozpočtu EU představuje jen jednu z mnoha výhod, které našemu hospodářství členství v EU přináší.⁹¹

4.2.6 Shrnutí analýzy reálné konvergence České republiky

Zajištění rychlé reálné konvergence ekonomiky ČR k vyspělým zemím EU je náročným a komplexním úkolem a to nejen pro tvůrce hospodářské politiky. Analýza aspektů, jimiž lze sledovat průběh reálné konvergence ČR vůči průměru EU v období 2004 - 2012, by se dala v krátkosti shrnout následovně. Vývoj ekonomické úrovně je charakteristický poměrně rychlým vzájemným přibližováním nových členských států navzájem, přičemž došlo ke změně pořadí ekonomické výkonnosti jednotlivých zemí a ČR se v roce 2012 nacházela ze všech členských států EU na 17. místě. V ukazateli cenové hladiny je úroveň ČR výše než před globální finanční a hospodářskou krizí, od roku 2008 však jeho hladina stagnuje. V roce 2012 dosáhla česká cenová hladina necelých 70 % průměru eurozóny.

K rychlejší reálné konvergenci došlo především v letech 2004 – 2008. Naproti tomu ke zpomalení ekonomického růstu, způsobenému ekonomickým poklesem v době hospodářské krize dochází od roku 2009 ve všech analyzovaných ekonomikách. V předkrizovém období byla korelace HDP i IPP výrazně menší než po vypuknutí finanční krize. Ve srovnání s ostatními zeměmi lze pak naměřené korelace u ČR hodnotit jako nadprůměrné. Vývoj 3-měsíční úrokové sazby v ČR prakticky kopíruje vývoj sazeb eurozóny již od roku 2004 a dlouhodobě jsou na podobné úrovni. Podle posledních dostupných dat došlo či dochází ke snižování úrokového diferenciálu.

Při analýze strukturální podobnosti ekonomik docházím k zjištění, že se v souhrnu struktura ekonomiky ČR nepřibližuje k struktuře ekonomik členských států EU. Poslední sledované kritérium potvrdilo, že čistá pozice představuje jednu z mnoha výhod členství ČR v EU. Kladné saldo čisté pozice v období 2004 – 2013 dosáhlo výše 333,4 mld. Kč.

Ve zkratce se dá konstatovat, že ČR v některých ukazatelích dosahuje velmi dobrých výsledků, na druhou stranu jsou oblasti, ve kterých má ČR co dohánět a dosavadní výsledky v těchto oblastech nejsou uspokojivé.

⁹¹ Zahradník, 2013

5 ZAPOJENÍ ČESKÉ REPUBLIKY DO PROCESU KOORDINACE HOSPODÁŘSKÝCH POLITIK

Globální finanční a hospodářská krize ukázala propojenost finančního světa a reálné ekonomiky napříč celé mapy světa. Postupně se přesunula z finančních trhů do veřejných rozpočtů jednotlivých států a umocnila nerovnováhy uvnitř EU jako celku. ČR této lavině hospodářských problémů nebyla ušetřena. Naplno se ukázala provázanost mezi státy EU jak ve finanční, tak v hospodářské sféře a rovněž se projeví chyby v hospodaření některých členských států EU. Od vypuknutí krize se proto objevily tendence k posílení kontroly a koordinace hospodářských politik vycházející jak z centra, tak z členských států, přičemž tato kapitola má za úkol analyzovat, jakou roli má ČR v procesu koordinace hospodářských politik.

5.1 Proces posílení kontroly a koordinace hospodářských politik

Základní obrysy *Správy ekonomických záležitostí EU*⁹² (economic governance), kterou lze chápat jako celkovou strukturu institucí, které mají rozhodující vliv na proces reálného rozhodování, narysovala Maastrichtská smlouva. Model ekonomického řízení předpokládá propojení tří realizačních prvků:

- centralizovaná měnová politika – společná měna euro podléhá jednotné měnové politice, vykonávané nezávislou ECB s prvořadým cílem cenové stability.
- decentralizovaná, avšak úzce koordinovaná fiskální politika – hlavním nositelem tohoto úkolu byl označen Pakt stability a růstu, který narazil na střet koordinačních pravidel a sankčních mechanismů s kompetencemi suverénních států.
- decentralizovaná a volně koordinovaná hospodářská politika – odpovědnost za hospodářskou politiku plně nesou národní vlády, které mají schopnost rozpoznávat, jakými způsoby zvyšovat konkurenceschopnost, napravovat nerovnováhy a podporovat udržitelný růst při respektování unijních požadavků na fiskální omezitelnost.⁹³

Finanční krize přinesla evropské integraci hlubokou sebereflexi a zároveň důsledky komplikací poukázaly na potřebné změny v koordinaci a dohledu nad fiskálními politikami jednotlivých států EU. Změny v institucionálním uspořádání EU přesvědčivě vypovídají o

⁹² Evropská komise, 2014

⁹³ Dědek, 2014

prohlubování integrace, kdy euro tvoří páteř integračního procesu, pojítka vnitřního trhu a vrcholní představitelé dělají vše pro to, aby bylo odolnější vůči otřesům, jaké šířila světová finanční a hospodářská krize. Cílem je především dosáhnout větší fiskální disciplíny a zmírnit nejen následky krize, ale i předejít nákaze mezi jednotlivými státy a budoucím krizím podobného charakteru.

5.1.1 Nové prvky v prohlubování integrace a strategický postoj České republiky

Tato podkapitola obsahuje popis základních iniciativ fiskální politiky EU tak, jak byly implementovány od počátku krize. Postupná fiskální integrace se dá rozdělit do tří koncepčně rozdílných vln. První linie opatření je orientována na opravdovou koordinaci hospodářských politik a jejich konvergenci, která by měla budovat konkurenceschopnou a vyváženou hospodářskou politiku celé EU, přičemž se skládá z:

- 1) *Strategie Evropa 2020* - představuje hlavní hospodářskou reformní agendu EU s výhledem do roku 2020 podporující inteligentní a udržitelný růst. Nahrazuje tzv. *Lisabonskou strategii*⁹⁴, jejíž časový horizont vypršel rokem 2010. V tomto dokumentu se ČR zavázala například zvýšit poměr pracujícího obyvatelstva, omezit růst relativní chudoby či navýšit investice do vědy a výzkumu. Tato strategie má však jen omezenou důležitost pro změnu veřejných politik a její dopad bude možno hodnotit až v dlouhodobém horizontu (více viz Příloha 5). S ohledem na konzultace s EK o podobě národních cílů ČR, na závazky plynoucí již ze Závěrů Evropské rady ze dne 26. března 2010 a s přihlédnutím k domácí hospodářské, sociální a politické situaci a jednáním na půdě tripartity, schválila vláda ČR dne 7. června 2010 některé kvantifikované národní hlavní cíle a podcíle Strategie Evropa 2020 (více viz Příloha 6).⁹⁵
- 2) *Evropský semestr* - je prvním krokem k možné fiskální a politické unii, protože etabluje strukturu centralizované koordinace národních rozpočtů. Členské země EU musí v rámci Evropského semestru každoročně předkládat své strategické plány na dosažení plánovaných cílů stanovených EK. Pokud s daným plánem nebude EK spokojena, může požádat o jeho přepracování. Tím by měly státy dostat zpětnou vazbu ještě před schvalováním rozpočtu na další rok. Ačkoli stanoviska EK nejsou

⁹⁴ Lisabonská strategie představuje scénář pro komplexní hospodářskou, sociální a ekologickou (enviromentální) obnovu Evropské unie. Nezahrnuje jen čistě ekonomický záměr, ale má také sociální dimenzi a také dimenzi ekologickou.

⁹⁵ Vláda ČR, 2014

závazná, některými aktéry mohou i podobná vyjádření být vnímány jako zasahování do práv národních vlád a parlamentů (schéma Evropského semestru viz Příloha 7). První Evropský semestr byl spuštěn v roce 2011, v roce 2012 byla ČR kritizována za nadměrné plošné škrt, které snížily hospodářský růst, nebo za nadměrné zdanění práce.⁹⁶

- 3) *Pakt euro plus* – je pouze dobrovolnou a právně nezávaznou dohodou, uzavřenou v roce 2012, jež si klade za cíl dodržování ještě přísnějších pravidel než těch stanovených Evropským semestrem a Paktem stability a růstu. Zúčastňují se ho všechny státy EU kromě Velké Británie, Maďarska, Švédska a České republiky. Čeští představitelé sice nemají proti většině opatření námitky a nezamítají přistoupení k tomuto paktu v budoucnosti.

Druhá vlna, která je úzce provázaná s první je pokračováním nominální fiskální kontroly rozpočtů, ve kterém se nejedná o koordinaci jako takovou, ale o kontrolu dodržování předem stanovených nominálních fiskálních parametrů a obsahuje:

- 1) *Pakt stability a růstu* (více viz 4.1.3) – jeho pravidla prošla od svého vzniku několika revizemi. Nedostatky tohoto mechanismu se nicméně plně projeví až v době vypuknutí krize, kdy státy byly nuceny požádat o pomoc MMF a EU. Týkalo se to nejen členů eurozóny (tedy Řecka, Irska, Portugalska, Španělska a Kypru), ale i nečlenů (Maďarska, Lotyšska a Rumunska). O dysfunkci Paktu stability a růstu se vědělo už před krizí, kdy pravidla ze smluv EU byla nejprve uvolňována a následně porušována i v dobách silného růstu (v Řecku, Portugalsku, Německu a ve Francii).
- 2) *tzv. Šestibalíček (Six-Pack)* - nabyl účinnost 13. prosince 2011 a je to soubor pravidel hospodářské správy, přičemž cílem Šestibalíčku je znovunastolení hospodářské stability v EU prostřednictvím omezení makroekonomických rozdílů a rozdílů v konkurenceschopnosti mezi jednotlivými členskými státy a vytvořením přísných pravidel týkajících se veřejných dluhů, udržitelných veřejných výdajů a lepšího dohledu. Díky šestibalíčku může EK zavést automatické sankce v případě, že členské státy překročí 3% strop pro výši deficitu nebo 60% strop pro výši vládního dluhu. Za klíčový bod se dá označit *Proces při nadměrném schodku* (Excessive Deficit Procedure, EDP), tedy administrativní řízení, během něž musí státy odstranit nedostatky v rozpočtu, aby předešly uplatnění finančního postihu až do výše 0,5 %

⁹⁶ Evropský parlament, 2014

HDP. Kvalifikovaná většina členských států se musí vyslovit pro odvrácení EDP, tedy ne pro jeho spuštění, jak tomu bylo před reformou. Tato obrácená kvalifikovaná většina může dát evropským orgánům poměrně silný vliv pro vynucení dodržování pravidel. V současné době jsou v EDP všechny členské státy kromě Finska, Švédska, Lucemburska a Estonska. Kvůli nenarušení fiskální konsolidace jednotlivých států bylo stanoveno přechodné období tří let s několika národními výjimkami, během kterých mají státy možnost zlepšit stav svých veřejných financí. Teprve během následujících let se tedy ukáže, jestli mechanismy přijaté v posledních letech jsou dostatečně silné a důvěryhodné.

- 3) *tzv. Dvojbalíček (Two-Pack)* - nabyl účinnost 12. března 2013 a navazuje na Šestibalíček a zvyšuje dozor nad vnitrostátními rozpočty členů eurozóny i dohled nad plány pro hospodářskou politiku u těch zemí, které mají finanční problémy. Šestibalíček a Dvojbalíček má za cíl změnit nízkou institucionální vymahatelnost a postihnutelnost v případě nedodržování pravidel Paktu stability a růstu.

Třetí vlna v podobě *Smlouvy o stabilitě, koordinaci a správě v Hospodářské a měnové unii* (Treaty on Stability, Coordination and Governance in the Economic and Monetary Union, TSCG) je pak prvním pokusem o ústavní sjednocení těchto dvou principů, tedy fiskální disciplíny a koordinace hospodářských politik.⁹⁷

Pro ČR zůstává otevřenou otázkou, jak se zachová v této fázi integračního procesu EU, protože prozatím se k hospodářské a fiskální koordinaci a dohledu staví zdrženlivě. Prozatím nepodepsala TSCG, a ještě s dalšími třemi zeměmi nepřistoupila k Paktu euro plus.

5.1.2 Evropské záchranné mechanismy

Předchozí fiskálně integrační nástroje mají především preventivní a odrazující charakter. Průběh krize ale ukázal, že Evropa potřebuje finančně významné mechanismy, které by byly operativně schopné zajistit financování pro státy, které se kvůli klesajícím cenám svých dluhopisů na sekundárních trzích ocitnou mimo dosah trhů emisních. Aby byla i do budoucna zajištěna preventivní hodnota takového fondu, původně dočasný koncept se začal budovat na bázi permanentní mezinárodní instituce. Proto vznikl *Evropský stabilizační mechanismus* (European Stabilisation Mechanism, ESM, či tzv. euroval) o stejné kapacitě jako *Evropský nástroj finanční stability* (European Financial Stability Facility, EFSF) a *Evropský finanční*

⁹⁷ Dědek, 2014

stabilizační mechanismus (European Financial Stability Mechanism, ESFM) dohromady. Jeho fungování je inspirováno Mezinárodním měnovým fondem a má plnit stejnou funkci na úrovni eurozóny, tedy financovat státy, které se ocitnou mimo dosah trhů výměnou za fiskální konsolidaci a strukturálních opatření. Tvrdým charakterem aplikovaných opatření se má stejně jako v případě MMF předejít morálnímu hazardu.

Funkce ESM je však rovněž preventivní v tom, že ujišťuje dluhopisové trhy, že žádný stát se nemůže ocitnout v úplné platební neschopnosti. Všechny tyto mechanismy byly financovány čistě členskými státy eurozóny. ČR tedy neuvažovala o přímé účasti. Aby mohl být ESM ustaven pod evropským právem, musely jej však ratifikovat všechny země EU. ČR byla posledním státem, který dokončil ratifikační proces 23. března 2013 z důvodů blokování tehdejšího prezidentem Václavem Klausem. Opožděná ratifikace měla malý faktický dopad na funkci ESM, ale ČR tímto demonstrovala svůj nesouhlas s podobnými mechanismy.⁹⁸

5.2 Zapojení České republiky do implementace reforem koordinace hospodářských politik

Pokračující fiskální integrace a možné směřování k fiskální unii nemá v ČR dostatečnou občanskou podporu. V kontextu krize je podpora kroků vedoucí k silnějším pravomocem EU v české společnosti obecně velmi nízká.⁹⁹ Otázkou je, do jaké míry je toto klima ovlivněné politickými představiteli. Ač tedy vláda uznává propojenost s ČR s EU a eurozónou, přímou zodpovědnost za společná řešení či nezbytnost politické hospodářské kontroly však odmítá. Podpora podobných politických procesů je přitom klíčová pro budoucnost ČR v integračním procesu EU jako takovém. Přestože dnes není přistoupení k TSCG právní podmínkou pro vstup do eurozóny, dá se předpokládat, že bude vyžadováno při vstupu do monetární unie Evropskou radou.

Existují však různé způsoby, jak dosáhnout vytčených cílů stabilního fungování eurozóny a udržitelného růstu jejích ekonomik. Jednu z možností nepochybně představuje další politická integrace v hospodářských a rozpočtových oblastech ústící v evropskou federaci. Ze schválených pozičních dokumentů nicméně vyplývá, že ČR zastává přesvědčení, že za současných podmínek je vhodnější postupovat jinou cestou, totiž flexibilním modelem variabilní integrace reflektující specifické potřeby i požadavky jednotlivých zemí, která se však opírá o silný společný základ celé EU28. Tímto společným základem zůstává dobře

⁹⁸ Europa, 2014

⁹⁹ Eurobarometr, 2014

fungující a otevřený vnitřní trh, sdílení společných unijních institucí a zakotvení v jednotném právním rámci pramenícím ze základacích Smluv. Urychlené dokončení podstatných částí vnitřního trhu a stanovení jasných a efektivních pravidel v oblasti koordinace hospodářských a fiskálních politik, která budou respektována a skutečně dodržována, proto náleží mezi priority vládní evropské politiky.¹⁰⁰

Otázkou zůstává, zda jsou priority prohlubující se evropské integrace shodné s reformními prioritami ČR a jestli zapojení do procesu koordinace reforem může vytvořit lepší podmínky pro realizaci udržitelného růstu. Aktivní participace napomáhá tvorbě koherentní a koordinované hospodářské politiky. Z ekonomického a politicko-ekonomického hlediska je zřejmé, že je zapotřebí komplexní řešení a účast vyžaduje přípravu strategických dokumentů obsahující takové integrované reformní plány, které mohou mít vliv na koordinaci hospodářských politik obecně (např. vytvářením institucionálních struktur nebo administrativních kapacit). Aktivní účast klade značné nároky na přípravu podkladů, což dále posiluje nutnost koordinace na národní úrovni, stejně tak jako na správné prezentaci pozice ČR v EU (viz Příloha 7). Aktivní a konstruktivní participace na procesu koordinace hospodářských politik na úrovni EU také pomůže ČR účinně hájit své zájmy. To je důležité i vzhledem k politickému významu, protože jde především o zajištění toho, aby se ČR věnovala prorůstovým reformám, které přesahují hranice jednotlivých členských států EU.¹⁰¹

Například v *Roční analýze růstu 2014*, kterou vydává EK je zmíněno, že pro konkurenceschopnost ČR může být hlubší hospodářská spolupráce, která není přímou součástí dosavadního rámce, možné riziko. ČR např. stále disponuje úrovní zdanění právnických osob pod průměrem EU. V případě, že by mělo dojít nejen k harmonizaci daňového základu (*Společný konsolidovaný základ daně z příjmů právnických osob* - Common Consolidated Corporate Tax Base, CCTB), ale i k harmonizaci jednotlivých daňových úrovní, ČR by mohla ztratit komparativní výhodu oproti státům, které dnes právní osoby daní výrazně vyšší sazbou.¹⁰²

V případě pracovní právní harmonizace, hluboká harmonizace zůstává málo pravděpodobná i v dlouhodobém horizontu, přičemž je jisté, že by nabízela možnost, jak jednotlivým státům kompenzovat nedostatečný vývoj hospodářských parametrů. ČR nadto dostane příležitost se vyjádřit k chystané legislativě buď v rámci současného institucionálního systému v Evropské

¹⁰⁰ Vláda ČR, 2013

¹⁰¹ Hobza, 2009

¹⁰² Evropská komise, 2013

Radě a Radě EU, nebo při jednáních podle pravidel *Posílené spolupráce* (enhanced cooperation). Vzhledem k charakteru této legislativy a k definici ve smlouvách EU bude však ke všem těmto opatřením vyžadován souhlas ČR. Vzhledem k tomu, že drtivá většina ostatních opatření je právně nezávazného charakteru, je těžké najít přímé nevýhody, které by skýtala větší hospodářská spolupráce právě pro ČR.¹⁰³

Nabízí se tvrzení, že současní vrcholní představitelé ČR sice posilují jednotný hlas a snaží se tak integrovat postoje ČR, ale zatím se nejedná o dostatečně silnou iniciativu. ČR potřebuje nastavit dlouhodobě stabilní kurz, který bude jednotný v zásadních otázkách prohlubující se koordinace hospodářských politik, a to bez ohledu na orientaci vlády.

¹⁰³ Evropská komise, 2013

6 ZÁVĚR

V diplomové práci jsem se zabýval problematikou analýzy konvergence České republiky k Evropské unii. Podle mého názoru jsem pro diplomovou práci použil informace nezbytně nutné pro vytvoření jak historického, tak převážně aktuálního obrazu o stavu konvergence České republiky k Evropské unii a cíl diplomové práce přiblížit tento proces blíže, byl splněn.

V této práci byla představena geneze konvergence v Evropě i teoretické přístupy týkající se smyslu a fungování konvergence v kontextu evropské integrace. Druhá část byla zaměřena na vymezení nominální a reálné konvergence, a to nejen ve vztahu České republiky k Evropské unii, ale také v obecnější ekonomické rovině. V třetí kapitole odpovídám na otázku, jak je na tom Česká republika v porovnání s ostatními členskými zeměmi Evropské unie, přičemž je možné si odpovědět z různých úhlů pohledu. Z pohledu maastrichtských kritérií konvergence lze tento stav jasně kvantifikovat. Z analýzy dosažených makroekonomických hodnot vyplývá, že největší bariéru České republiky při plnění maastrichtských konvergenčních kritérií představuje stav veřejných financí, který by šel zlepšit prostřednictvím komplexní a důvěryhodné fiskální konsolidace. Optikou reálné konvergence lze stav zkoumat z pohledu sbližování ekonomické a cenové úrovně, korelace ekonomické aktivity, konvergence úrokového diferenciálu, konvergence měnových kurzů, hodnocení strukturální podobnosti ekonomik a makroekonomických dopadů přílivu prostředků z fondů Evropské unie. V pořadí ekonomické výkonnosti jednotlivých členských zemí se Česká republika v roce 2012 nacházela na 17. místě. Ukazatel cenové hladiny má Česká republika na vyšší úrovni než před globální finanční a hospodářskou krizí, od roku 2008 však jeho hladina stagnuje. V roce 2012 dosáhla česká cenová hladina necelých 70 % průměru eurozóny. Ve srovnání s ostatními zeměmi lze pak konstatovat, že naměřené korelace ekonomické aktivity u České republiky lze hodnotit jako nadprůměrné. Vývoj tří-měsíční úrokové sazby v České republice prakticky kopíruje vývoj sazeb eurozóny již od roku 2004 a dlouhodobě jsou na podobné úrovni. Podle posledních dostupných dat došlo či dochází ke snižování úrokového diferenciálu. Při analýze strukturální podobnosti ekonomik jsem došel k zjištění, že se v souhrnu struktura ekonomiky České republiky nepřibližuje k struktuře ekonomik členských států Evropské unie. Poslední sledované kritérium reálné konvergence potvrdilo, že čistá pozice ČR vůči rozpočtu EU představuje jednu z mnoha výhod členství České republiky v Evropské unii, přičemž kladné saldo čisté pozice v období 2004 – 2013 dosáhlo výše 333,4 mld. Kč.

Hlavní otázky diplomové práce byly verifikovány pomocí aplikačně-ověřovací metody, která aplikuje teoretická a metodická východiska a přístupy na konkrétní podmínky nominální a reálné konvergence.

V závěrečné kapitole této práce jsem se věnoval krátkému hodnocení postojů a role České republiky v dalším postupu prohlubování evropské integrace. Při porovnání s ostatními státy Evropské unie si nestojíme zrovna nejlépe, protože není jasně dán způsob, jak se Česká republika postaví k prioritám prohlubující se evropské integrace. Dle mého názoru aktivnější participace na procesu koordinace hospodářských politik by pomohla České republice účinněji hájit své zájmy.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

Knihy

1. ABRHÁM, Josef. *Komparativní ekonomika EU*. Praha: Vydavatelství MAC, 2008. 239 s. ISBN 978-80-86783-34-5.
2. BALDWIN, Richard a Charles WYPLOSZ. *Ekonomie evropské integrace*. 4. vyd. Praha: Grada Publishing, 2013. 584 s. ISBN 978-80-247-4568-8.
3. EVROPSKÁ CENTRÁLNÍ BANKA. *Konvergenční zpráva*. Červen 2013. Frankfurt nad Mohanem: ECB, 2013. 65 s. ISSN 1725-9312.
4. LACINA, L., P. ROZMAHEL and A. RUSEK. *Financial Crisis: Institutions and Policies*. Bučovice: Nakladatelství Martin Stříž, 2010. 268 s. ISBN 978-80-87106-2.
5. DĚDEK, Oldřich. *Doba eura: Úspěchy i nezdary společné evropské měny*. Praha: Linde Praha a. s., 2014, 336 s. ISBN 978-80-7201-933-5.
6. DVOROKOVÁ, K., J. KOVÁŘOVÁ a M. ŠULGANOVÁ. *Ekonometrické modelování konvergence ekonomické a cenové úrovně. Analýza průřezových a panelových dat*. Ostrava: VŠB-TU Ostrava, 2012. 126 s. ISBN 978-80-248-2543-4.
7. EVROPSKÁ KOMISE. *Investování do budoucnosti Evropy: pátá zpráva o hospodářské, sociální a územní soudržnosti*. Lucembursko: Úřad pro tisky Evropské unie, 2010. 298 s. ISBN 978-92-79-17796-5.
8. EVROPSKÁ KOMISE. *Politika soudržnosti 2007-2013 - Poznámky a úřední texty*. Lucembursko: Úřad pro tisky Evropské unie, 2007. 160 s. ISBN 92-79-03801-X.
9. FIALA, Petr a PITROVÁ, Markéta. *Evropská unie*. 2. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2009. 803 s. ISBN 978-80-7325-180-2.
10. HOBZA, Alexandr. *Evropská unie a hospodářské reformy*. Praha : C. H. Beck, 2009, 352 s. ISBN 978-80-7400-122-2.
11. KADERÁBKOVÁ, Anna a Václav ŽDÁREK. *Makroekonomická analýza*. Praha: Vysoká škola ekonomie a managementu, 2006. 293 s. ISBN 80-86730-05-0.
12. KÖNIG, P., L. LACINA a J. PŘENOSIL. *Učebnice evropské integrace*. Brno: Barrister & Principal, 2006. 416 s. ISBN 80-7364-022-8.
13. KRAUS, Jiří. *Nový akademický slovník cizích slov A-Ž*. Praha: Academia, 2005. 879 s. ISBN 80-200-1351-2.
14. MANDEL, Martin a Vladimír TOMŠÍK. *Monetární ekonomie v malé otevřené ekonomice*. 2. vyd. Praha: Management Press, 2008. 367 s. ISBN 978-80-7261-185-0.

15. NACHTIGAL, Vladimír. *Konvergence zemí střední a východní Evropy k Evropské unii*. Praha: Linde, 231 s. ISBN 80-7201-361-0.
16. NAVRÁTIL, B., R. KAŇA a B. ZLÝ. *Evropská unie a integrační procesy. Terminologický slovník (aktualizovaný po Lisabonské smlouvě)*. Ostrava: VŠB-TU Ostrava, 2012. 178 s. ISBN 978-80-248-2904-3.
17. NĚMCOVÁ, Ingeborg a kolektiv. *Ekonomická governance v hospodářsky vyspělých státech v kontextu mezinárodních vztahů*. Praha: Professional Publishing, 2010. 127 s. ISBN 978-80-7431-020-1.
18. PLCHOVÁ, B., J. ABRHÁM a M. HELÍSEK. *Česká republika a EU. ekonomika - měna - hospodářská politika*. Praha: Agentura Krigl, 2010. 206 s. ISBN 978-80-86912-39-4.
19. ZAHRADNÍK, Petr. *Analýza čerpání fondů EU v České republice*. Praha: Friedrich-Ebert-Stiftung e.V., 2013. 11 s. ISBN 978-80-87748-10-7.
20. ZAHRADNÍK, Petr. *Vstup do Evropské unie. Přínosy a náklady konvergence*. Praha: C. H. Beck, 2003. 359 s. ISBN 80-7179-472-4.

Elektronické publikace

21. ČESKÁ NÁRODNÍ BANKA. *Aktualizovaná strategie přistoupení České republiky k eurozóně* [online]. ČNB [cit. 25. 2. 2014]. Dostupné z http://www.cnb.cz/miranda2/export/sites/www.cnb.cz/cs/menova_politika/strategicke_dokumenty/download/eurostrategie_070829.pdf
22. ČESKÁ NÁRODNÍ BANKA. *Analýzy stupně ekonomické sladěnosti České republiky s eurozónou* [online]. ČNB [cit. 2. 3. 2014]. Dostupné z http://www.cnb.cz/miranda2/export/sites/www.cnb.cz/cs/menova_politika/strategicke_dokumenty/download/analyzy_sladenosti_2013.pdf
23. ČESKÁ NÁRODNÍ BANKA. *Vyhodnocení plnění maastrichtských konvergenčních kritérií a stupně ekonomické sladěnosti ČR s eurozónou. Společný dokument Ministerstva financí ČR a České národní banky schválený vládou České republiky na jejím zasedání dne 18. prosince 2013* [online]. ČNB [cit. 15. 1. 2014]. Dostupné z: <http://www.mfcr.cz/cs/zahranicni-sektor/monitoring/maastrichtska-kriteria-a-sladenost-cr/2013/vyhodnoceni-plneni-maastrichtskych-konve-15684>
24. ČESKÁ NÁRODNÍ BANKA. *Vyhodnocení plnění maastrichtských konvergenčních kritérií a stupně ekonomické sladěnosti ČR s eurozónou. Společný dokument Ministerstva financí ČR a České národní banky schválený vládou České republiky na jejím zasedání dne 22. prosince 2010* [online]. ČNB [cit. 25. 2. 2014]. Dostupné z:

- <http://www.mfcr.cz/cs/zahranicni-sektor/monitoring/maastrichtska-kriteria-a-sladenost-cr/2010/vyhodnoceni-plneni-maastrichtskych-konve-1081>
25. ČESKÁ SPOŘITELNA. *Měsíčník EU aktualit: listopad 2010*. [online]. ČS [cit. 3. 4. 2014]. Dostupné z:
http://www.csas.cz/static_internet/cs/Evropska_unie/Mesicnik_EU_aktualit/Mesicnik_EU_aktualit/Prilohy/Mesicnik_2010_11.pdf
 26. ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. *Metodická příručka k NACE Rev. 2*. [online]. ČSÚ [cit. 5. 3. 2014]. Dostupné z:
[http://www.czso.cz/csu/klasifik.nsf/i/metodicka_prirucka_k_nace_rev_2_\(cz_nace\)/\\$File/metodicka_prirucka_cz_nace_rev_2.pdf](http://www.czso.cz/csu/klasifik.nsf/i/metodicka_prirucka_k_nace_rev_2_(cz_nace)/$File/metodicka_prirucka_cz_nace_rev_2.pdf)
 27. EUROBAROMETR. *Europeans, the European Union and the crisis*. [online]. Eurobarometr [cit. 10. 4. 2014]. Dostupné z:
http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/eb/eb79/eb79_cri_en.pdf
 28. EUROSTAT. *EU economic pocket book*. [online]. EUROSTAT [cit. 5. 3. 2014]. Dostupné z: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_OFFPUB/KS-CZ-10-003/EN/KS-CZ-10-003-EN.PDF
 29. EVROPSKÁ CENTRÁLNÍ BANKA. *Konvergenční zpráva* [online]. 2004. [cit. 20. 2. 2014]. Dostupné z: <https://www.ecb.europa.eu/pub/convergence/html/index.en.html>
 30. EVROPSKÁ CENTRÁLNÍ BANKA. *Konvergenční zpráva* [online]. Červen 2013. [cit. 20. 2. 2014]. Dostupné z:
<https://www.ecb.europa.eu/pub/convergence/html/index.en.html>
 31. EVROPSKÁ CENTRÁLNÍ BANKA. *Konvergenční zpráva* [online]. Květen 2012. [cit. 20. 2. 2014]. Dostupné z:
<https://www.ecb.europa.eu/pub/convergence/html/index.en.html>
 32. EVROPSKÁ CENTRÁLNÍ BANKA. *Konvergenční zpráva* [online]. Květen 2010. [cit. 20. 2. 2014]. Dostupné z:
<https://www.ecb.europa.eu/pub/convergence/html/index.en.html>
 33. EVROPSKÁ CENTRÁLNÍ BANKA. *Konvergenční zpráva* [online]. Květen 2008. [cit. 20. 2. 2014]. Dostupné z:
<https://www.ecb.europa.eu/pub/convergence/html/index.en.html>
 34. EVROPSKÁ CENTRÁLNÍ BANKA. *Konvergenční zpráva* [online]. Prosinec 2006. [cit. 20. 2. 2014]. Dostupné z:
<https://www.ecb.europa.eu/pub/convergence/html/index.en.html>

35. EVROPSKÁ KOMISE. *Alert Mechanism Report 2014* [online]. 2013. [cit. 10. 4. 2014]. Dostupné z: http://ec.europa.eu/europe2020/pdf/2014/amr2014_cs.pdf
36. EVROPSKÁ KOMISE. *European union public finance* [online]. 2008. [cit. 28. 02. 2012]. Dostupné z: http://ec.europa.eu/budget/library/biblio/publications/public_fin/EU_pub_fin_en.pdf
37. EVROPSKÁ KOMISE. *Roční analýza růstu* [online]. 2013. [cit. 10. 4. 2014]. Dostupné z: http://ec.europa.eu/europe2020/pdf/2014/ags2014_cs.pdf
38. EVROPSKÁ KOMISE. *Souhrnná zpráva o činnosti Evropské unie 2013* [online]. 2014. [cit. 3. 4. 2014]. Dostupné z: http://europa.eu/publications/reports-booklets/general-report/index_cs.htm
39. EVROPSKÁ KOMISE. *Strengthening economic governance in the EU* [online]. 2010. [cit. 3. 4. 2014]. Dostupné z: http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/ec/117236.pdf
40. HELÍSEK, Mojmir. *Kurzová konvergence, krizové indikátory a vstup ČR do eurozóny*. [online]. 2006. [cit. 25. 2. 2014]. Dostupné z: http://is.savs.cz/dok_server/slozka.pl?id=1676;download=1934
41. MINISTERSTVO FINANCÍ ČESKÉ REPUBLIKY. *Fiskální výhled České republiky* [online]. Listopad 2013. [cit. 17. 2. 2014]. Dostupné z: <http://www.mfcr.cz/cs/verejny-sektor/prognozy/makroekonomicka-predikce>
42. MINISTERSTVO FINANCÍ ČESKÉ REPUBLIKY. *Konvergenční program České republiky* [online]. Duben 2013. [cit. 17. 2. 2014]. Dostupné z: <http://www.mfcr.cz/cs/zahranicni-sektor/prognozy/konvergenčni-program>
43. MINISTERSTVO FINANCÍ ČESKÉ REPUBLIKY. *Makroekonomická predikce* [online]. Leden 2014. [cit. 17. 2. 2014]. Dostupné z: <http://www.mfcr.cz/cs/verejny-sektor/prognozy/makroekonomicka-predikce/2014/makroekonomicka-predikce-leden-2014-16757>
44. MINISTERSTVO PRO MÍSTNÍ ROZVOJ. *E01 - Analýza vstupů a výstupů. Sourcebook II: Metody a techniky*. [online]. STRUKTURÁLNÍ FONDY EU [cit. 10. 3. 2014]. Dostupné z: http://www.strukturalni-fondy.cz/getmedia/f9106e03-2639-46e2-9015-3d3ad5cf1c59/Cast-E_f9106e03-2639-46e2-9015-3d3ad5cf1c59.pdf
45. MINISTERSTVO PRO MÍSTNÍ ROZVOJ. *Národní strategický referenční rámec ČR 2007-2013*. [online]. STRUKTURÁLNÍ FONDY EU. [cit. 10. 3. 2014]. Dostupné z: <http://www.strukturalni-fondy.cz/CMSPages/GetFile.aspx?guid=5a5a7a80-ae4c-48e2-add9-0719b2872d7a>.

46. SLAVÍK, Ctirad. *Reálná konvergence České republiky k Evropské unii v porovnání s ostatními novými členskými zeměmi* [online]. 2007. [cit. 15. 2. 2014]. Dostupné z: <http://www.vse.cz/polek/abstrakt.php?IDcl=588>
47. SMRČKOVÁ, G., I. VLČEK a F. CVENGROŠ. *Reálná konvergence – souvislosti a příčiny* [online]. 2009. [cit. 15. 2. 2014]. Dostupné z: <http://www.mfer.cz/cs/o-ministerstvu/odborne-studie-a-vyzkumy/2009/vyzkumne-studie-9446>
48. ŠIKULOVÁ, Ivana. *Vzťah medzi nominálnou a reálnou konvergenciou v procese integrácie nových členských štátov EÚ do eurozóny* [online]. 2006. [cit. 20. 2. 2014]. Dostupné z: <http://www.ekonom.sav.sk/uploads/projects/Sikulova02.pdf>
49. VINTROVÁ, Růžena. *Reálná a nominální konvergence v zemích středoevropské pětky* [online]. 2007. [cit. 15. 2. 2014]. Dostupné z: <http://www.vse.cz/polek/cislo.php?cislo=2&rocnik=2007>
50. VLÁDA ČESKÉ REPUBLIKY. *Stabilizace a budoucnost HMU: příspěvek ČR do debaty*. [online]. Vláda ČR [cit. 10. 4. 2014]. Dostupné z: <http://www.vlada.cz/cz/evropske-zalezitosti/dokumenty/stabilizace-a-budoucnost-hmu--prispevek-cr-do-evropske-debaty-105911/>

Webové stránky

51. *Česká národní banka* [online]. Kritéria konvergence [cit. 15. 2. 2014]. Dostupné z: https://www.cnb.cz/cs/o_cnb/mezinarodni_vztahy/cr_eu_integrace/eu_integrace_04.html
52. *Česká národní banka* [online]. Pakt stability a růstu [cit. 22. 2. 2014]. Dostupné z: http://www.cnb.cz/cs/o_cnb/mezinarodni_vztahy/cr_eu_integrace/eu_integrace_07.html
53. *Europa* [online]. About EFSF. [cit. 10. 4. 2014]. Dostupné z: <http://www.efsf.europa.eu/about/index.htm>
54. *Eurostat* [online]. 3-month-interest rate [cit. 5. 3. 2014]. Dostupné z: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&plugin=1&language=en&pcode=teimf040>
55. *Eurostat* [online]. GDP per capita in PPS [cit. 2. 3. 2014]. Dostupné z: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&init=1&plugin=1&language=en&pcode=tec00114>
56. *Eurostat* [online]. HICP – inflation rate [cit. 20. 2. 2014]. Dostupné z: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&plugin=1&language=en&pcode=tec00118>

57. *Eurostat* [online]. National Accounts aggregates and employment by branch (NACE Rev. 1.1) [cit. 5. 3. 2014]. Dostupné z http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/national_accounts/data/main_tables
58. *Eurostat* [online]. Purchasing power parities (PPPs), price level indices and real expenditures for ESA95 aggregates [cit. 2. 3. 2014]. Dostupné z <http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/submitViewTableAction.do>
59. *Eurostat* [online]. Real GDP growth rate - volume [cit. 2. 3. 2014]. Dostupné z <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&init=1&plugin=1&language=en&pcode=tec00115>
60. *Evropská komise* [online]. Evropa 2020 v České republice. [cit. 10. 4. 2014]. Dostupné z: http://ec.europa.eu/europe2020/europe-2020-in-your-country/ceska-republika/country-specific-recommendations/index_cs.htm
61. *Evropská komise* [online]. Správa ekonomických záležitostí. [cit. 3. 4. 2014]. Dostupné z: http://ec.europa.eu/europe2020/europe-2020-in-a-nutshell/priorities/economic-governance/index_cs.htm
62. *Evropský parlament* [online]. Evropský semestr: nový mechanismus pro makroekonomickou koordinaci [cit. 10. 4. 2014]. Dostupné z: <http://www.europarl.europa.eu/news/cs/news-room/content/20111129FCS32711/2/html/Evropsk%C3%BD-semestr-nov%C3%BD-mechanismus-pro-makroekonomickou-koordinaci>
63. *Evropský parlament* [online]. Všechno, co jste chtěli vědět o balíčku pro hospodářskou správu [cit. 22. 2. 2014]. Dostupné z: <http://www.europarl.europa.eu/news/cs/news-room/content/20110429FCS18371/html/Economic-governance-package-explained>
64. *Ministerstvo financí České republiky* [online]. Čistá pozice České republiky vůči rozpočtu EU za rok 2013 [cit. 10. 3. 2014]. Dostupné z : <http://www.mfcr.cz/cs/aktualne/tiskove-zpravy/2014/cista-pozice-ceske-republiky-vuci-rozpoc-16906>
65. *Ministerstvo financí České republiky* [online]. Prostředky alokované pro ČR [cit. 10. 3. 2014]. Dostupné z : <http://www.mfcr.cz/cs/zahranicni-sektor/prognozy/prostredky-alokovane-pro-cr>
66. *Strukturální fondy EU* [online]. Příprava období 2014 - 2020. [cit. 10. 03. 2014]. Dostupné z: <http://www.strukturalni-fondy.cz/cs/Fondy-EU/Kohezni-politika-EU>

67. *Vláda České republiky* [online]. Strategie Evropa 2020 a ČR. [cit. 3. 4. 2014]. Dostupné z: <http://www.vlada.cz/cz/evropske-zalezitosti/evropske-politiky/strategie-evropa-2020/cr/eu-2020-a-cr-78696/>
68. *Vláda České republiky* [online]. Strategie Evropa 2020. [cit. 3. 4. 2014]. Dostupné z: <http://www.vlada.cz/cz/evropske-zalezitosti/evropske-politiky/strategie-evropa-2020/strategie-evropa-2020-78695/>
69. *Zavedení eura* [online]. Pakt stability a růstu [cit. 22. 2. 2014]. Dostupné z: <http://www.zavedenieura.cz/cs/euro/eurozona/pakt-stability-a-rustu>

Právní předpisy a dokumenty

70. *Smlouva o fungování Evropské unie* (2009). Lucemburk. Úřad pro úřední tisky Evropských společenství.
71. EUR – lex. *Nářízení Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 1299/2013 ze dne 17. prosince 2013 o zvláštních ustanoveních týkajících se podpory z Evropského fondu pro regionální rozvoj pro cíl Evropská územní spolupráce* [online]. EUR – lex [cit. 10. 02. 2014]. Dostupné z: <http://eur-lex.europa.eu/Notice.do?val=746202:cs&lang=cs&list=746202:cs,&pos=1&page=1&nbl=1&pgs=10&hwords=&checktexte=checkbox&visu=#texte>
72. EUR – lex. *Nářízení Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 1300/2013 ze dne 17. prosince 2013 o Fondu soudržnosti a o zrušení nařízení Rady (ES) č. 1084/2006* [online]. EUR – lex [cit. 10. 02. 2014]. Dostupné z: <http://eur-lex.europa.eu/Notice.do?val=746247:cs&lang=cs&list=746247:cs,&pos=1&page=1&nbl=1&pgs=10&hwords=&checktexte=checkbox&visu=#texte>
73. EUR – lex. *Nářízení Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 1301/2013 ze dne 17. prosince 2013 o Evropském fondu pro regionální rozvoj, o zvláštních ustanoveních týkajících se cíle Investice pro růst a zaměstnanost a o zrušení nařízení (ES) č. 1080/2006* [online]. EUR – lex [cit. 10. 02. 2014]. Dostupné z: <http://eur-lex.europa.eu/Notice.do?val=746257:cs&lang=cs&list=746257:cs,&pos=1&page=1&nbl=1&pgs=10&hwords=&checktexte=checkbox&visu=#texte>
74. EUR – lex. *Nářízení Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 1302/2013 ze dne 17. prosince 2013, kterým se mění nařízení (ES) č. 1082/2006 o evropském seskupení pro územní spolupráci (ESÚS), pokud jde o vyjasnění, zjednodušení a zlepšení zřizování a fungování takovýchto seskupení* [online]. EUR – lex [cit. 10. 02. 2014]. Dostupné z: [http://eur-](http://eur-lex.europa.eu/Notice.do?val=746258:cs&lang=cs&list=746258:cs,&pos=1&page=1&nbl=1&pgs=10&hwords=&checktexte=checkbox&visu=#texte)

- lex.europa.eu/Notice.do?val=746230:cs&lang=cs&list=746230:cs,&pos=1&page=1&nbl=1&pgs=10&hwords=&checktexte=checkbox&visu=#texte
75. EUR – lex. *Nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 1303/2013 ze dne 17. prosince 2013 o společných ustanoveních o Evropském fondu pro regionální rozvoj, Evropském sociálním fondu, Fondu soudržnosti, Evropském zemědělském fondu pro rozvoj venkova a Evropském námořním a rybářském fondu, o obecných ustanoveních o Evropském fondu pro regionální rozvoj, Evropském sociálním fondu, Fondu soudržnosti a Evropském námořním a rybářském fondu a o zrušení nařízení Rady (ES) č. 1083/2006* [online]. EUR – lex [cit. 10. 02. 2014]. Dostupné z: <http://eur-lex.europa.eu/Notice.do?val=746217:cs&lang=cs&list=746217:cs,&pos=1&page=1&nbl=1&pgs=10&hwords=&checktexte=checkbox&visu=#texte>.
76. EUR – lex. *Nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 1304/2013 ze dne 17. prosince 2013 o Evropském sociálním fondu a o zrušení nařízení Rady (ES) č. 1081/2006* [online]. EUR – lex [cit. 10. 02. 2014]. Dostupné z: <http://eur-lex.europa.eu/Notice.do?val=746316:cs&lang=cs&list=746316:cs,&pos=1&page=1&nbl=1&pgs=10&hwords=&checktexte=checkbox&visu=#texte>
77. EUR – lex. *Nařízení Evropského parlamentu a Rady č. 1305/2013 ze dne 17. prosince 2013 o podpoře pro rozvoj venkova z Evropského zemědělského fondu pro rozvoj venkova (EZFRV) a o zrušení nařízení Rady (ES) č. 1698/2005* [online]. EUR – lex [cit. 10. 02. 2014]. Dostupné z: <http://eur-lex.europa.eu/Notice.do?val=746238:cs&lang=cs&list=746238:cs,&pos=1&page=1&nbl=1&pgs=10&hwords=&checktexte=checkbox&visu=#texte>

SEZNAM ZKRATEK

APEC	Asia-Pacific Economic Cooperation Asijsko-pacifické hospodářské společenství
BS efekt	Balassův-Samuelsonův efekt
CCTB	Common Consolidated Corporate Tax Base Společný konsolidovaný základ daně z příjmů právnických osob
CF	Cohesion Fund Fondu soudržnosti
CPL	Comparative Price Level Relativní cenová úroveň
ČR	Czech Republic Česká republika
EBRD	European Bank for Reconstruction and Development Evropská banka pro obnovu a rozvoj
ECB	European Central Bank Evropská centrální banka
Economic governance	Správa ekonomických záležitostí
EDP	Excessive Deficit Procedure Proces při nadměrném schodku
EFSF	European Financial Stability Facility Evropský nástroj finanční stability
EK	European Commission Evropská komise

EMU	Economic and Monetary Union Evropská měnová unie
EP	European Parliament Evropský parlament
ER	European Council Evropská rada
ERDF	European Regional Development Fund Evropský fond regionálního rozvoje
ES	European Communities Evropská společenství
ESCB	European System of Central Banks Evropský systém centrálních bank
ESF	European Social Fund Evropský sociální fond
ESFM	European Financial Stability Mechanism Evropský finanční stabilizační mechanismus
ESM (euroval)	European Stabilisation Mechanism Evropský stabilizační mechanismus
EU	European Union Evropská unie
HICP	Harmonised Indices of Consumer Prices Harmonizovaný index spotřebitelských cen
IBRD	International Bank for Reconstruction and Development

	Mezinárodní banka pro obnovu a rozvoj
MMF	International Monetary Fund
	Mezinárodní měnový fond
NAFTA	North American Free Trade Agreement
	Severoamerická zóna volného obchodu
PPP	Purchasing Power Parity
	Parita kupní síly
PPS	Purchasing Power Standard
	Standard kupní síly
Rada EU	Council of the European Union
	Rada Evropské unie
SGP	Stability and Growth Pact
	Pakt stability a růstu
TSCG	Treaty on Stability, Coordination and Governance in the Economic and Monetary Union
	Smlouva o stabilitě, koordinaci a správě v Hospodářské a měnové unii
WB	World Bank
	Světová banka

SEZNAM TABULEK

Tabulka 4.1: Harmonizovaný index spotřebitelských cen České republiky (meziroční růst v %)

Tabulka 4.2: Kritérium dlouhodobých úrokových sazeb v České republice (v %)

Tabulka 4.3: Plnění kritéria veřejného dluhu v České republice (v % HDP)

Tabulka 4.4: Kritérium deficitu veřejných financí České republiky (v % HDP)

Tabulka 4.5: HDP na obyvatele v PPS (EU 28 = 100)

Tabulka 4.6: Cenová hladina HDP (EU 28 = 100)

Tabulka 4.7: Meziroční srovnání tempa růstu HDP s průměrem EU 28 (v %)

Tabulka 4.8: Korelační koeficienty ekonomické aktivity v letech 2003 - 2013

SEZNAM GRAFŮ

Graf 4.1: Vývoj kritéria cenové stability v České republice (v %)

Graf 4.2: Vývoj kritéria dlouhodobých úrokových sazeb v České republice (v %)

Graf 4.3: Vývoj plnění kritéria veřejného dluhu v České republice (v % HDP)

Graf 4.4: Vývoj kritéria deficitu veřejných financí v České republice (v % HDP)

Graf 4.5: Nominální kurz CZK/EUR v letech 2009 – 2013

Graf 4.6: Vývoj HDP na obyvatele v PPS (EU 28 = 100)

Graf 4.7: Vývoj cenové hladiny HDP (EU 28 = 100)

Graf 4.8: Vývoj meziročního srovnání tempa růstu HDP s průměrem EU 28 (v %)

Graf 4.9: Meziroční změny reálného HDP a IPP (v %)

Graf 4.10: Vývoj nominálních 3-měsíčních úrokových sazeb (v procentních bodech)

Graf 4.11: Korelační koeficient CZK/EUR k USD

Graf 4.12: Srovnání strukturální podobnosti ekonomik podle klasifikace NACE

Graf 4.13: Vývoj příjmů a odvodů z rozpočtu EU v letech 2004 – 2013 (v mld. Kč)

Prohlášení o využití výsledků diplomové práce

Prohlašuji, že

- jsem byl seznámen s tím, že na mou diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. – autorský zákon, zejména § 35 – užití díla v rámci občanských a náboženských obřadů, v rámci školních představení a užití díla školního a § 60 – školní dílo;
- beru na vědomí, že Vysoká škola báňská – Technická univerzita Ostrava (dále jen VŠB-TUO) má právo nevýdělečně, ke své vnitřní potřebě, diplomovou práci užít (§ 35 odst. 3);
- souhlasím s tím, že diplomová práce bude v elektronické podobě archivována v Ústřední knihovně VŠB-TUO a jeden výtisk bude uložen u vedoucího diplomové práce. Souhlasím s tím, že bibliografické údaje o diplomové práci budou zveřejněny v informačním systému VŠB-TUO;
- bylo sjednáno, že s VŠB-TUO, v případě zájmu z její strany, uzavřu licenční smlouvu s oprávněním užít dílo v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- bylo sjednáno, že užít své dílo, diplomovou, nebo poskytnout licenci k jejímu využití mohu jen se souhlasem VŠB-TUO, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly VŠB-TUO na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše).

V Ostravě dne 25. dubna 2014

Bc. Jan Reček
jméno a příjmení studenta

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha 1 - HDP na obyvatele v PPS v členských státech přistoupivších do EU po roce 2004

Příloha 2 - HDP v zemích eurozóny (EU 28 = 100)

Příloha 3 - Meziroční růst HDP v % v letech 2004 - 2012

Příloha 4 - Cenová hladina HDP (EU 28 = 100)

Příloha 5 - Ukazatele a cíle Strategie Evropa 2020

Příloha 6 - Národní cíle ČR v rámci Strategie Evropa 2020

Příloha 7 - Proces Evropského semestru

Příloha 8 - Pomocné ukazatele k použití pro vyvozování ekonomických závěrů ze
srovnávacího přehledu při postupu při makroekonomické nerovnováze